

Tartu Ülikool
Filosoofiateaduskond
Kultuurikorralduse õppekava

Mailis Štrik
Rahvamajad muutuvus ühiskonnas
Magistritöö

Juhendaja: Tiiu Jaago

Tartu

2014

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
MÕISTED	7
1. Rahvamajade kujunemine	9
1.1 Rahvamaja ülesanded.....	14
1.2 Rahvamaja juhtimine ja töö organiseerimine.....	18
1.3 MTÜ Eesti Rahvamajade Ühing ja Rahvamajade võrk	19
1.4 Rahvamajad ja seadus	21
1.4.1 Rahvamajade seaduse kontseptsioon	24
2. Kultuur ja rahvakultuur	27
2.1 Rahvakultuuri Keskus	31
2.1.1 Kultuuripärandi aasta	33
3. Rahvamajad tänapäeval rahvamaja juhi vaatepunktist	35
KOKKUVÕTE	51
KASUTATUD ALLIKAD	53
Summary: Community centers in a changing society	56
Lisa 1. Küsimustik rahvamajade juhtidele	58
Lisa 2. Tänapäeval tegutsevad rahvamajad.....	60

SISSEJUHATUS

Rahvamajadel on kultuuriruumis väga oluline roll. Omakorda tähtsat osa mängib rahvamaja juures selle juht, kes on antud ameti omandanud vastavad teadmised ja oskused asutuse toimima panemiseks. Lisaks on olulisel kohal oskus kaasa teisi tegutsema rühmas ning seeläbi tagada koostöö teiste samalaadsete rühmadega teisest kultuuriasutusest. Rahvamaja seob endas nii harrastuslikud kui professionaalsed (elukutselised, ametialased) kultuurivormid. Seejuures olulisem roll jääb rahvakultuuri harrastuslike viljelejate kanda. Rahvakultuuriga tegeletakse valdavalt oma vabast ajast ja vabast tahtest. Sageli panustatakse ühistegevusse lisaks oma materiaalseid ressursse. Rahvamaja tegutsemisega kaasneb olemasolevale uusi tasandeid nii sündmuste kui ka hoiakute kujundamisel, mis muudab paikkonna elukvaliteeti.

Rahvamajja sisenedes sisenetakse maailma, kus saadakse end loominguliselt väljendada, kunstiliselt teostada, oma loomingut teistega jagada. Ühised huvid ja eesmärgid seovad erinevates eluvaldkondades leiba teenivad inimesed ühtseks loominguliseks kollektiiviks. Vahetatakse ideid, vahetatakse energiasid ja sünnivad uued paikkondlikud vaimse kultuuri väärtused.

19. sajandil olid rahvamajad Eesti külade ja linnade keskusteks, kus kohalikud elanikud on koos käinud kas siis korraldatud ürituse või ühistegevuse (ringi) pärast. Aastaid on rahvamajad aga kaotanud oma rolli ühiskonnas ning enam ei nähta rahvamajade alles hoidmist olulisena – ehitatakse uusi kultuuri- ja kontsertmaju, mis päevasel ajal pakuvad kohalikele elanikele ringitegevust ning kooskäimise võimalusi. Kui enne oli rahvamaja üheks ülesandeks ka erinevate huvitegevuste läbiviimine, siis tänapäeval on erinevad huviringid kolinud edasi ateljeedesse või on hoopis üüritud eraldi korrus kuskil elumajas. Sellise huviringide kadumise põhjuseks võivad olla nii rahvamaja ruumide mitte sobiv kvaliteet (ei vasta tegutsemiseks vajalikele nõuetele –

suurus, korrashoid jne) kui ka rahvamaja majanduslikud probleemid. Rahvamajad jäävad kas tühjalt seisma või ostab selle ära mõni ettevõtte. Oleks ju mõeldav, arvestades rahvamajade ruumiderohkust, et siseruumidesse kannataks ka paigutada noortekeskuse – selleks pole tarvis ehitada uut maja. Viimase paari aasta jooksul on meedias väga palju räägitud ja kirjutatud rahvamajadega seotud probleemidest – olgu see siis rahvamajade kinnipanemine, seaduse puudumine või vähene külastatavus. Erinevatest meediaväljaannetest saab lugeda arvamused artiklid rahvamaja juhtidelt või arvamusi liidritelt, kes arutavad rahvamaja olukorra, vajalikkuse ning funktsioonide üle.

Rahvamajad tegutsevad vastavalt valla poolt kinnitatud põhimäärusele ning nende püsijäämine on paljuski vallamajade otsustada. Kuna paljudes valdades ei jätku rahastust rahvamaja ülalpidamiseks, siis on rahvamaja töö jätkamiseks loodud MTÜ või on rahvamaja hoone müüdud eraomandiks.

Töö autor valis antud teema oma isiklik huvi pärast valdkonna vastu – soov minna tööle rahvamajja on olnud ammu ajast. Kui otsida tänapäevast materjali rahvamajade kohta, siis kahjuks seda väga palju ei leidu. 2012. aastal alustas Rahvakultuuri Keskus rahvamajade andmete kogumisega, eesmärgiga säilitada antud kultuuriasutuste kohta põhiaandmed (nagu näiteks asutamise aasta, ruumide kogus – hoonega seonduv). Küll aga puuduvad väljaanded rahvamajade võrdlusest mineviku ja tänapäeva vahel.

Antud magistr töö eesmärk on anda ülevaade rahvamajade rolli muutusest läbi ajaloo ning vastata küsimusele, milles täpselt võib näha rahvamajade funktsioon tänapäeval – toetudes sealäbi uuringus küsitletud rahvamaja juhtide vastustele. Põhiküsimustena toob töö autor välja: kas muutavas ühiskonnas jäävad rahvamajad eksisteerima? kas rahvamajade oma seadus tagaks nende püsijäämise?

Töö esimeses osas pühendatakse küsimusele, mis on rahvamaja: vaadeldakse rahvamaja kui institutsiooni ajalugu ning käsitletakse rahvamaja olukorda tänapäeva Eesti ühiskonnas. Täpsemalt peatutakse rahvamaja ülesannetel ja juhtimisel, rahvamajasid toetavatel asutustel ning rahvamajade seaduse teemadel. Teises osas puudutatakse rahvamajade kultuurilist aspekti, eriti rahvakultuuri üldisemast kontekstist lähtudes.

Kolmas osa on materjali analüüs. Analüüsi aluseks oleva materjali moodustavad rahvamajade juhtide vastused siinse töö huvidest lähtuval küsimustikule. Küsimustiku koostamise ja laialisaatmise eesmärgiks oli kokku koguda infomaterjal hetkel töötavate rahvamaja juhtidele, kuna just nende ülesanne on hoida rahvamaja töös ning tavapäraselt on rahvamaja juhid need, kes võitlevad maja allesjäämise ja tegutsemise eest. Küsimustik saadeti laiali 142 rahvamaja juhile – küsimustele (Lisa 1) vastas kokku 33 rahvamaja üle Eesti. Peaesmärgiks oli saada ülevaade, mida arvavad rahvamaja juhid võimalikust rahvamajade seadusest ning mida üldse peetakse täna rahvamaja tegutsemise eesmärkideks.

Töö autor soovib tänada kõiki rahvamaja juhatajaid, kes leidsid aega, et vastata küsimustele ja seeläbi olid suureks abiks antud töö koostamisele. Suurim tänu läheb töö juhendajale, Tiit Jaagole, kelle juhendamise, toetuse ja abiga antud töö valmis.

Ka varem on tehtud rahvamajade kohta magistritööd, mida töö autor soovib põgusalt tutvustada:

Margit Eerik 2006. Linnalähedase maarahvamaja roll kohaliku identiteedi kandjana. Magistritöö. Tallinna Ülikooli Eesti Humanitaarinstituut

Selle töö rõhuasetus oli suurlinna lähiümbruses paikneval väiksel maarahvamajal, Raasiku rahvamajal, kui koha identiteedi loojal, alahoidjal ja väärtustajal. Töö käigus uuris autor, kui palju selle identiteedikandja funktsioon ning nõudmised – ootused rahvamajale on muutunud koos ajaga. Töö autor jõudis selleni et paikkonna elanike jaoks on rahvamajal väga oluline roll kultuurielu edendamisel ning huvitegevuse pakkumisel. Nagu igal teiselgi asutusel, tuleb ka Raasiku rahvamajal ajaga kaasas käia ja muutuda vastavalt ühiskonna vajadustele. (Eerik, 2006: 3).

Urve Mägi 2005. Kohaliku kultuuriasutuse roll paikkonna identiteedi kujundajana Pelgulinna näitel. Magistritöö. Tallinna Ülikooli Kultuuriteooria ja –poliitika õppetool

Töö koostajaks on Pelgulinna Rahvamaja juhataja Urve Mägi. Ka selles töös vaadeldakse rahvamaja tegevuse mõju oma piirkonna identiteedi kujundamisele,

alalhoidmisele. Töö tulemusena tõi autor välja enda jaoks ühe olulise aspekti: uus põlvkond, kes peale kasvab, on väga aldis osalema rahvakultuurisündmustel – tuleb osata ainult pakkuda. (Mägi, 2005: 3).

Mõlemas eelnevalt tutvustatud töös on keskendutud konkreetse rahvamaja tegevusele ning asutuse mõjule oma piirkonnas. Antud töö autor on vaadelnud rahvamajade teemat üldisemalt, püüdes hõlmata informatsiooni paljude rahvamajade kohta ja sellest tulenevalt kirjeldada rahvamajade olukorda tänapäeva Eestis. Autor püüab leia aspekte tänapäeva ühiskonnast, mis viitaksid rahvamaja rollile ja selle muutusele pikema ajaperioodi vältel.

MÕISTED

Alljärgnevaid mõisteid kasutatakse käesolevas magistritöös läbivalt. Järgnevas peatükis selgitatakse, millises kontekstis neid kasutatakse. Kuna tänapäeval kasutatakse rahvamajast rääkides ka sõnu ”klubi”, ”seltsimaja”, siis pühendatakse tähelepanu ka nende mõistete seosele rahvamajaga. Mõisted avatakse lähtudes Eesti kultuuriruumist ja tuginedes rahvamajade ajaloole.

Seltsimaja – seltside kooskäämise koht, mis oli üldiselt avatud vaid seltsi liikmetele. Tihtipeale võisid seltsimajad, millel olid nõutavad ruumid olemas, kuuluda rahvamajade võrku (sellest tuleb pikemalt juttu lk 20). Sel juhul nimetati neid ka rahvamaja-seltsimajadeks või lihtsalt rahvamajaks. Seega oli seltsimaja rahvamajast eristavaks tunnuseks just avatus – suletus teatava inimgrupi suhtes.

Klubi – seltskondlik kooskäämise ruum, mis pidi olema kohane igapäevaseks vabaharidustööks. Klubis pidid olema ruumid avaliku raamatukogu ja lugemislaua tarvis, ruumis, kus saaksid töötada õpiringid, kus peetakse harjutusi, korraldatakse loenguid, veedetakse vaba aega ja lahutatakse meelt. Rahvamajadest eristusid klubid ruumide alusel, kuna rahvamajades pidi olema lisaks muudele ruumidele ka saal ja lava. Avatuse-suletuse seisukohalt eriti ei rõhutatud, võib aga oletada, et kui klubid oleksid Eestis laiemalt levinud, oleksid nad olnud avatud ka piirkonna elanikele.

Rahvamajad – kindla ruumikomplektiga hoone, mis oli avatud tegevuspiirkonna elanikele ja organisatsioonidele. Kohati isegi rõhutati rahvamajade avatust, kuna mõnikord oli kasutusel ka mõiste „avalik rahvamaja“. Rahvamajade tegevus ja ruumid pidid vastama „Rahvamajade seaduses“ esitatud nõuetele. Seega eristuvad need mõisted avatuse-suletuse tunnuse ja ruumidekomplekti olemasolu alusel.

Vaimne kultuuripärand – põlvest põlve edasiantud teadmisi, oskusi, kombeid ja tavasid, mis on kogukondadele omased ja olulised ka praegusel ajal.

1. Rahvamajade kujunemine

Selleks, et mõista, mis toimub rahvamajadega tänapäeval, on vaja aru saada, millest ja kuidas on rahvamajad välja kujunenud. Töö autor annab ülevaate kultuuriasutuse tekke kohta kindlatel ajaetappidel, mis on nende kujunemist mõjutanud. Autor toob välja erinevate kirjanike tõlgendusi sellest, mis täpselt on rahvamaja ning milles seisneb nende olulisus rahvale ja ühiskonnale. Allikatest toetub autor peamiselt Ilmar Talve (2004), Rein Ruutsoo (1988), Aleksander Johannes Leinjärve (1940) teostele.

Rahvamajade ajaloolisest kujunemisest annab ülevaate Ilmar Talve raamat „Eesti Kultuurilugu: keskaja algusest Eesti iseseisvuseni“ (2004), millele siinse töö autor on antud peatüki kirjutamisel toetunud. Eeldades, et rahvamajad, nagu ka klubid ja kultuurimajad, on saanud alguse seltsidest, siis on oluline puudutada ka seltside ajaloolist väljakujunemist. Eesti Rahvamajade Ühingu kodulehel on kirjas, et esimene teadaolev rahvamaja on Võru Kultuurimaja Kannel, mis asutati 1881 a., järgmine oli Tori rahvamaja 1883 ning Kanepi rahvamaja 1886. aastal. Seega on rahvamajad Eestis tegutsenud juba üle 130 aasta.

Ilmar Talve (2004: 291) toob raamatus välja, et aastal 1781 asutati Tallinna kodanlik klubi. Kuigi sinna kuulus ka aadlikke, nende seas ohvitsere, oli see siiski peamiselt suur-kaupmeeste ja literaatide ühendus, mille liikmete arv oli piiratud poolesajaga. Klubil oli raamatukogu ja lugemissaal ajalehtede ja ajakirjadega.

Ilmar Talve raamatus (2004: 253) on kirjas, et 19. sajandi algus oli aeg, mis Balti kubermangudes tekkisid esimesed ühingud, millel olid teaduslikud ja kirjanduslikud sihid. Märgitud ajastu all mõtleb Talve just Põhjasõja järgset perioodi, kus Venemaa alistis Eesti ning toimus ametlik ühendamine Vene impeeriumi alla (s.o 1710-1825). Seltsi sihtide hulka kuulus muuseumi loomine koos selle juures paikneva

raamatukoguga. Talve (2004: 336-337) toob ka välja, et eelärkamisajal (s.o 1825-1860) asutati 1838. aastal Tartus Fr. R. Faehlmanni jt. algatusel Õpetatud Eesti Selts, lühendatult ÕES, mille kõige suurem tähendus oli eesti keele, kirjanduse ja rahvaluule alaga tegelemine. Seltsi juures loodi raamatukogu, samuti muinasleidude, müntide ja etnograafiliste esemete kogud. Eestimaa Kirjanduse Ühingu Tallinnas asutasid baltisaksa teadlased 1842. aastal. Järgneval perioodil asutasid baltisakslased seltse ka väiksematesse provintsilinnadesse, nagu Narva, Kuressaare, Pärnu, Viljandi ja Paide.

Lisaks toob Talve (2004: 337) välja, et seltside tegevuse mõju ei ole põhjust alahinnata. Taustajõuna avaldas olulist mõju nende tekkimisel Tartu ülikool. Kultuurilooliselt suurem tähendus oli asutatud seltsidel aga humanistliku uurimistöö jaoks, eriti neis sektorites, mis said aluseks hilisematele nn. rahvusteadustele.

Ärkamisajal (s.o 1860-1900), nagu selgub Talve raamatus (2004: 387), olid ühed vanemad seltsid Eestis nn. laulu- ja mänguseltsid oma laulukooride ja orkestritega. Esimesed niisugused asutati linnadesse, nendeks said lauluseltsid „Revalia“ (1863) ja „Estonia“ (1865) Tallinnas ning „Vanemuine“ (1865) Tartus. 1870. aastail tekkis mitmeid kultuuriga seotud organisatsioone nagu näiteks Eesti Kirjameeste Selts Tartus (asutatud aastal 1872). Ärkamisajal sai seltside aktiivses tegevuses tähtsa koha näitemäng amatööride esituses. See omakorda tõi vajaduse sobivate näidendite järele ning sünnitas eesti luule ja proosa kõrvale eesti näitekirjanduse, kirjutab Talve (2004: 475).

Eesti Rahvamajade Ühingu kodulehelt võib lugeda, et 1926. aastal võeti Riigikogu poolt vastu uus ühingute, seltside ja nende liitude registreerimise seadus. 1931. aastal võttis Riigikogu vastu esimese rahvamajade seaduse. Rahvamajade seaduse alusel ja riigi toetusel loodi tugev ja hästi toimiv üle-eestiline rahvamajade võrgustik, samuti soodsad tingimused rahvamajade ehitamiseks või korrastamiseks. Koostöös pankadega pakkus riik sobivat finantseerimisskeemi ning pikaajalist laenu rahvamajade ehitajatele.

1929. aasta oli Eesti Vabariigis 1385 vaimse kultuuri alal tegevat seltsi (Ruutsoo 1988: 674-676), vabariigi lõpuperioodil oli Eesti territooriumil lausa üle külvatud mitmesuguste erinimeliste kohalike seltside ja nende osakondadega: tegutses 2200

vabahariduslikku organisatsiooni 60000-70000 üksikliikmega. Nendele organisatsioonidele kuulus 252 seltsi- või rahvamaja, 188 rahvamajaks kohandatud koolimaja, kus oli võimalik pidada pidusid tänu sellele, et seal oli olemas nii saal kui ka lava. Seega loeti rahvamajadena tegutsevate hoonetena kokku 440 maja.

1930. aastatel hakati rajama rahvamajade võrku (millest võib taas lugeda Eesti Rahvamajade Ühingu kodulehelt). Esialgu samastati mõisteid „rahvamaja“ ja „seltsimaja“. Kui rahvamajad pidid olema avatud kõigile piirkonna elanikele, siis seltsimajad säilitasid teatava kinnisuse, need olid avatud vaid seltsi liikmetele. Raske on tõmmata ühest piirjoont seltsimajade ja rahvamajade vahele. Üldiselt kinnistus aga nimetus „rahvamaja“ nende majade kohta, mis kuulusid rahvamajade võrku.

Aleksander Johannes Leinjärv (1940: 24-26) esile, et 1930. aastatel pidi laialdasema ringkonna, kihelkonna või uue suurvalla jaoks olemas olema ka rahvamaja, mis pakuks eeldusi juba suuremateks rahvakokkutulekuteks, sisaldades nõuetekohase saali ja lava ühes vajaliku sisustusega. See võimaldab rändteatri etendusi, kontserte jms korraldada. Sääraseid suuremaid rahvamaju oleks otstarbekohane ühendada vallamajade või muude avalike hoonetega, mis kergendaksid nende ehitamist ja korrashoidu. Eeltoodud seisukohalt peaksid rahvamajad jagunema kaheks 1) suuremad rahvamajad avarama saali ning ajakohase lavaga ja 2) külarahvamajad – külaklubid vähemate ruumidega, kus asuks avalik raamatukogu, lugemislaud, töötaksid õpperingid, peetakse harjutusi, korraldatakse vähemaid ettekandeid ning veedetakse vaba aega ja lahutatakse meelt.

Aili Aarelaid (1996: 176) toob välja, et kultuuriseltside, eriti taidlusega tegelevate seltside paigutus kultuurimaastikul on mõneti olnud teistsugune kui mistahes teisel seltsitüübil. Asi on olnud selles, et nõukogude ajal oli kogu isetegevus koondunud klubid kaitsva tiiva alla, olgu viimased siis rajooni, asutuse või kolhoosi bilansis. Erinevalt näiteks spordist, kus varasem kehakultuurikollektiivide süsteem kukkus lihtsalt kokku. Taidlus on aastakümneid tegelenud nn. laulupeoaladega ning kohaliku isetegevuse edukust on mõõdetud laulupeole pääsenud esinejate hulgast. Laulu- a tantsupeo kooride ja tantsurühmade ettevalmistamine on pikka aega käinud klubide ja palgaliste ringijuhtide kaudu ning paljudes paikkondades pole sellisest korraldusest

loobunud. Teisalt on paljud endised klubiringid või koorid soovinud iseseisvuda ja registreerinud ennast seltsiks.

1991. aasta kohta on Eesti Rahvamajade Ühingu kodulehel välja toodud, et eesti kultuuri kõige iseloomulikumaks tunnuseks oli tol ajal ühtekuuluvustunne ehk nn. eestluse ideeline kollektivism. Ideaaliks oli iseseisva riigi taastamine, eeskujuks kahe maailmasõja vaheline Eesti Vabariik. Üks ajastu Eesti kultuuriarenduses oli lõppenud. Lagunenud või lagunemas olid paljud senised institutsioonid, finantseerimisstruktuurid ja asutused. Kultuuritöötajad püüdsid kohaneda uue olukorraga, leida uusi organisatsioonilisi vorme ja finantseerimise viise ning allikaid. Oli palju ebaselget kõiges, mis puudutas kultuurisfääri edasist arengut: läbimõeldud kultuuripoliitika puudumine; kultuuriametnike küsitav kompetents; kultuuri prestiiži langus ja kommertsipealetung; arusaamatu rahastamine; kinokunsti hingevaakumine ja kinomajade müük; järjepidetu kultuurialane seadusandlus; riiklikku toetust nautivad monopoolsed kultuuriasutused ja kolmanda sektori vähene suutlikkus. Samas oldi küllalt rikkad kogemustega kultuuritöötajate, kultuuriarenduslike asutuste ja institutsioonide poolest, et olemasolevat mõistlikult hoida ja edasi arendada. Pärast taasiseseisvumist muutus seltsitegevus taas aktiivseks. Algas külade liikumine, loodi külaseltse ja püüti taas Eesti külad ellu äratada. Samuti moodustati kõikvõimalikke mittetulundusühinguid (edaspidi MTÜ).

Kultuuritöötajate jaoks tekitab muret küsimus, kas rahvamaja on või peaks olema riigi või valla otsustusala. Kelle seaduseootuse sügavam mõte tundub aga olevat see, et omavalitsuse asemel tahetakse näha otsustajana riiki. Kriitiliseks muutus olukord seitse-kaheksa aastat tagasi. Sel ajal hakati rahvamajadest MTÜ-sid moodustama ja neid äriühingutele müüma. Mitmed omavalitsused läksid seda teed, et andsid rahvamajad kohalikule MTÜ-le hallata. Osaliselt see õnnestus, kuid mitmed MTÜ-d sattusid majandusraskustesse ning rahvamajad lakkasid seeläbi hoopis tegutsemast.

Heikki Aasaru (2012) kirjutab et rahvamajade tegevus sõltub kohalikest omavalitsustest. 2006. aastal loodud rahvamajade ühing püüab sama tööd tegevaid ja paljuski samamoodi mõtlevaid kultuuritöötajaid liita, et töö muutuks

professionaalsemaks ja et nende hääl kultuuripoliitika kujundamisel ära ei kaoks. Äsja valmis kultuuritöötaja kutsestandard, nüüd hakatakse rahvamajade töötajaid atesteerima.

Peeter Ernits (2013) usutleb Eesti Rahvamajade Ühingu juhti Ülli Välimäed, kes rahvamajadele viidates ütleb: “Mõnest tehti pärast müümist kanala, mõnest õmblustööstus. See tekitas ohutunde. Rahvakultuuri püsimine libises väga libedale jääle.” Tänapäeval sõltub rahvamajade toimimises palju ka rahvamaja juhtide koostööst teiste ettevõtlike inimestega ning ühingutega. “Ma ei saa aru, miks me peame väikesesse kogukonda külakeskuse ehitama. Neid tuleb ju ka üleval pidada,” imestab Välimäe. “Rahvamaja, raamatukogu ja kool, mõnes kohas lausa mitu, olid ju juba olemas.” Välimäe näeb ka niisugust lahendust, et hommikupoolikul on koolimaja õpilaste päralt, aga õhtupoole võiks sealsamas seltsielu arendada. Nii raamatukogud kui ka rahvamajad on maal väga tähtsad. Mõlemad elavad aga valla või linna rahakoti peal, otse öeldes – omavalitsusjuhtide armust.

Külli Koppelmaa (2007) poolt nädalalehele Sõnumitooja koostatud kokkuvõttest saab lugeda, et Aino Arro, Rahvakultuuri arendus- ja koolituskeskusest andis 2006. aasta algul rahvamajade kohta tehtud uuringust ülevaate konverentsil „Rahvamajad oma ajas“. Sellest selgub, et 2006. aastal oli Eestis 351 rahvamaja-kultuurikeskust, millest uuringus osales 313. Neist 129 kannab nime rahvamaja, 51 – kultuurimaja, 40 – kultuurikeskus. Ligi 43% hoonetest on 10-50 aastat tagasi ehitatud, üle 50 aasta tegutsevaid rahvamaju on 40%. Siia kõrvale saab paralleelina tuua viimase teadaoleva uuringu rahvamajade kohta, mis tehti 2012. aastal Rahvakultuuri Keskuse statistilise vaatlusena (Lisa 2) ning kus on märgitud, et siis (s.o 2012) oli Eestis tegevaid kultuuri- ja rahvamaju 454. Rahvakultuuri Keskuse kodulehe, kuhu on koondatud kõikide Eestis tegutsevate kultuuriasutuste nimekiri, on rahvamajade arvuks märgitud 2012. aasta seisuga 142.

Rahvamaja kujunemisel on tähtsal kohal olnud mõne kultuurivaldkonnaga tegelemine, mis on olnud aluseks asutuse loomisele. Lisaks huvitegevusele oli oluline ka mõne lisafunktsiooni tekitamine rahvamaja kõrvale (näiteks raamatukogu). Aja möödudes muutus vajalikuks rahvamajade tegevust korrastava seaduse loomine (1931 a.). Tänapäeval on esile tõstetud rahvamaja oma seaduse puudumine ja ka

majandusraskused, mis ei võimalda antud kultuuriasutusel tegutseda vastavalt oma soovile ning paikkonna elanike vajadustele.

1.1 Rahvamaja ülesanded

Rahvamajad, nagu kõik muud asutused, on loodud kindla eesmärgiga – olgu selleks noortele teadmiste jagamine (koolid), poliitika edendamine (ministeeriumid) või haigete ravimine (haiglad). Nii on ka rahvamajad ehitatud kindla otstarbe pärast. Töö autor annab lühiülevaate rahvamajade ülesannetest läbi ajaloo ning toetub seejuures ka nende põhimäärusele.

Jüri Uljas toob raamatus „Rahvamajad Eestis 1920-1940“ (1990) välja, et sõdadevahelisel perioodil pidid rahvamajad olema kultuuri- ja haridustöö keskuseks väljaspool kooli ning oma tegevuspiirkonna haridusorganisatsioonide ja seltside koduks. Selle ülesande täimiseks kasutati rahvamaju raamatukogude ja lugemistubade paigutamiseks, õpiringide, kursuste, loengute ja rahvakoosolekute korraldamiseks, laulu, muusika, näitekunsti ja kehalise kasvatused edendamiseks.

1931. aastal loodud Rahvamajade seaduse järgi on rahvamaja ülesandeks olla kultuuri- ja haridustöökeskkonnaks väljaspool kooli, pakkudes kodu hariduslikele asutistele ja seltskondlikele organisatsioonidele oma tegevuspiirkonnas. Sama seaduse § 2 on aga täiendatud, et selle ülesande täitmiseks kasutatakse rahvamaju raamatukogude ja lugemistubade paigutamiseks, õpiringide, kursuste, loengute ja rahvakoosolekute korraldamiseks, laulu ja muusika, näitekunsti ja kehalise kasvatused edendamiseks ning muu haridusliku ja kasvatusliku töö tegemiseks.

Tänapäeva rahvamaja peab aga olema midagi palju mitmekülgsemat kui lihtsalt maja kus peetakse jõulupidu ning kus külamees saab juubelit pidada. Lisaks neile

võimalustele, peab rahvamaja vajadusel olema ka noortekeskus, muuseum, info- ja internetipunkt, raamatukogu, aga miks mitte veel kaugtöökeskus, lasteaed, kohvik, kohaliku kraami pood, eakate päevakeskus. Rahvamaja peab olema see, mille järele tuntakse nõudlust vastavalt paikkonnale, sealsele vajadusele ja maja võimalustele.

Riikliku Rahvamaja Põhimääruse järgi, mis koostati 1949. aastal, on töö autori arvates tolle aja rahvamaja ülesannetest kõige olulisemad punktid, mis annavad ülevaate just kultuuri edendamise ja rahva kaasamise kohta. Töö autor toob need punktid esile, sest sarnase alatooniga punkte on ka tänapäeva rahvamajade määrustes, kus rõhutatakse kaasamist, kultuuri arendamist, kunsti viljelemist jne:

- a) kaasaaitamine kultuuriharidusliku töö organiseerimisele kolhoosides, aidates välja anda seina- ja välklehti, luues kolhoosides mitmesuguseid ringe ja organiseerides nende tööd; aidata rahvamaja aktiivi kaasabil sisustada ja kujundada punaseid nurki kolhoosides;
- b) populaarteadusliku propaganda korraldamine (populaarteaduslike brošüüride ja artiklite ettelugemine, vestlused loetu kohta, küsimuste-vastuste õhtud, loengud, ettekanded ja ekskursioonid);
- c) kodu-uurimustöö organiseerimine oma ümbruse ajaloo ja looduse tundmaõppimiseks, andmete kogumine asutamise, sotsiaalse ja majandusliku vahekordade, klassivõitluse, kultuuri ning majandus kohta. Muistsete esemete, folkloori ja arheoloogiliste leidude kogumine; ajalooliste ja ajaloolis-revolutsiooniliste dokumentide kogumine, eriti Suure Isamaasõja ajaloo ainetel. Putukate kollektsioonide valmistamine, taimede jne. kogumine, kroonika pidamine rahvamaja tegevuspiirkonnas toimunud silmapaistvate sündmuste kohta, andmete ja eksponaatide kogumine kohalike maapõue- ja loodusvarade kohta, kodu-uurimistöö teostamiseks kodu-uurimise ringide organiseerimine ja kodu-uurimise nurkade sisustamine rahvamajade juures;
- d) rahvaloomingu ja kunstilise isetegevuse arendamine kunstilise isetegevuse (näite-, laulu-, muusika-, tantsu-, kujutava ja tarbekunsti jne.) ringide organiseerimisega, kunstilise isetegevuse ja rahvaloomingu õhtute korraldamisega, isetegevuslike kunstnike, graveerijat, väljaõmblejate jne. tööde

näituste korraldamisega, osavõtmisega laulupäevadest ja kunstilise isetegevuse ülevaatusetest ning nende korraldamisega.

Eespool mainitud 1949. aasta Riikliku Rahvamaja põhimääruse kõrvale saab paralleelse tõmmata tänapäeva rahvamajade põhimäärusest. Töö autor toob välja mõned punktid, mis on heaks võrdluseks 1949. a. põhimäärusele seoses kaasamise, kultuuri arendamise ja kunsti viljelemisega :

- a) valla kultuuri- ja meelelahutuslike ürituste korraldamine;
- b) ühiste ürituste korraldamiseks koostöö tegemine teiste kultuuri-, spordi-, haridus- ning seltsielu korraldavate füüsiliste ja juriidiliste isikutega;
- c) kultuurisidemete loomine ja arendamine nii kodu- kui välismaal;
- d) taidlus- ja huviringide töö korraldamine ning arendamine;
- e) eelkõige valla elanike teenindamine;
- f) professionaalse kultuuri vahendamine.

Eesti Vabariigis 1931. aastal väljaantud Rahvamajade seaduse järgi pidid rahvamajades olema järgmised ruumid:

- 1) saal vähemalt 120 m²;
- 2) näitelava ühes kõrvalruumidega;
- 3) tuba vähemalt 30 m² kursuste, õpperingide, laulu-ja muusikaharjutuste ning väiksemate koosolekute jaoks;
- 4) riietehoiuruum;
- 5) jalutusruum.

Soovitavaks loeti:

- 1) raamatukoguruumi ühes lugemistoaga;
- 2) einelauaruumi;

- 3) tuba seltskondlike organisatsioonide juhatuste koosolekute pidamiseks eeldusel, et ruumi saab kasutada ka raamatukogu ja
- 4) majahoidja korter.

Lisaks loetletud ruumidele pidas Aleksander Kurvits (1935) vajalikuks õppeköögi olemasolu ja paari toa sisseseadmist turistidele (võõrastemajana). Soovitav oli ka iluaed või spordiplats rahvamaja ümbruses. Linnades pidid rahvamajad paiknema kivist hoonetes. Sama nõue kehtis ka maale rajatavate mitmekorruseliste hoonete kohta.

Küll aga ei ole rahvamajad võimelised alati oma ülesandeid vastavalt määruses märgitule täitma, sest paljude ettekirjutuste järgimiseks on vajalik kohaliku omavalitsuse majanduslik tugi. Toe puudumisel on keeruline tegutseda täisjõuliselt. Üksinda hakkama saamise vajadus on olnud ka põhjuseks, miks mõned rahvamajad on pidanud oma tegevuse lõpetama, otsima rahastust end MTÜ-ks vormistades või lootma sponsorite leidmisele.

Vaadeldes rahvamaju muutuvast ühiskonnast, saab öelda, et asutuse ülesanded, nagu näiteks kultuurielu korraldamine ning rahvaloomingu ja kunstilise isetegevuse arendamine, ei ole muutunud. Pigem on täienenud mõni valdkond või lisandunud juurde tegevus, aga üleüldises vaates on nad oma olemusel säilitanud sama joone. Küll aga on muutus toimunud põhimääruses – enam ei ole kõikidele rahvamajadele suunatud ühte konkreetset põhimäärust vaid iga maja on oma ise koostanud dokumendi, mille alusel tegutseb – ja see on ka täiesti arusaadav, sest ühiskond on aastate jooksul arenenud ning asutused (näiteks: kolhoos jne) ei eksisteeri enam selliselt nagu omal ajal.

1.2 Rahvamaja juhtimine ja töö organiseerimine

1949. aastal koostatud Riikliku Rahvamaja Põhimääruse järgi, loodi rahvamaja valla Tööraha Saadikute Nõukogu Täitevkomitee (edaspidi TSN TK) (külanõukogu) ettepanekul maakonna (rajooni) TSN Täitevkomitee otsusega kui olid olemas tööks vajalikud ruumide ja sisustus. Rahvamaja tegevus pidi toimuma nii omades ruumides, kui ka väljaspool neid – masina-traktorijaamades, sovhoosides, kolhoosides, põllutööbrigadides, farmides, punastes nurkades, parkides jne. Rahvamaja kogu tegevus oli rajatud elanikkonna isetegevusele ja ühiskondlike organisatsioonide aktiivsele osavõtule kultuuriharidustööst.

Rahvamaja tegevust pidi juhtima maakonna (rajooni) TSN TK Kultuurihariduse osakonna juhataja käskkirjaga määratav ja vabastatav juhataja. Rahvamaja juhataja määratakse isikute hulgast, kel on vähemalt keskharidus ja kogemusi kultuuriharidustöös. Rahvamaja juhataja juhindub oma töös ENSV Ministrite Nõukogu juures asuva Kultuurihariduslike Asutiste Komitee, maakonna (rajooni) kultuurihariduse osakonna ja valla kultuurihariduse instruktori poolt antud instruktsioonidest ning täidab nende korraldusi, samuti valla (rajooni) täitevkomitee ja külanõukogu poolt kultuuriharidustöö organiseerimise kohta vastu võetud otsuseid.

Rahvamaja juhataja kannab vastutust rahvamaja kogu töö, varade ja materiaalseste väärtuste eest ning annab aru oma tegevuse kohta külanõukogule, valla (rajooni) täitevkomiteele ja maakonna (rajooni) täitevkomitee kultuurihariduse osakonnale ning vähemalt kord aastas töötava talurahva üldkoosolekul.

Rahvamaja juhataja:

- a) koostab rahvamaja tööplaanid ja eelarved ning tagab nende täitmise;
Märkus. Rahvamaja tööplaanid ja eelarve kinnitatakse valla täitevkomitee (külanõukogu) poolt.
- b) organiseerib kultuurihariduslikku tööd ja rahvamaja majanduslikku korrastamist kasutades laialdaselt ühiskondlike ja majanduslikke organisatsioonide ja asutuste, maaintelligentsi ja kolhoosnike kaasabi;

- c) peab rahvamaja tegevuse arevestust ja esitab aruandeid kindlaksmääratud vormide järgi;
- d) külanõukogu või valla täitevkomitee volitusel sõlmib lepinguid teiste organisatsioonide ja asutustega.

Tänapäeval sõltub rahvamajade olemasolu vaid kohaliku omavalitsuse (edaspidi KOV) volikogu otsusest. Selles võivad mängida rolli kohalike võtmeisikute huvid, kõrvalised mõjutused ning poliitilised suundumused. Kui KOV-il napib vahendeid rahvamaja ülalpidamiseks, siis võidakse see kergekäeliselt sulgeda. Puudub igasugune regulatsioon riigi tasemel – KOV ei ole kohustatud Rahvamaja ümberkujundamist või tegevuse lõpetamist põhjendama (nt. Kultuuriministeeriumile).

Omandivormilt omavalitsuse allasutusena on paljud Rahvamajad antud MTÜ-de hallata, neid on ühendatud raamatukogude, õpikeskuste ja isegi spa-dega. Puuduvad riiklikud juriidilised alused rahvamaja toimimiseks munitsipaalasutusena või MTÜ-na.

Omavalitsused juhinduvad hallatavate kultuuriasutuste töökorralduses institutsioonide põhistest seadustest (Rahvaraamatukogu-, Muuseumi- ja Huvikooliseadus), kuid seadusega on seni reguleerimata rahvamajade institutsionaalne töö.

1.3 MTÜ Eesti Rahvamajade Ühing ja Rahvamajade võrk

Rahvamajade arenguloos on aastate jooksul olnud kaks suuremat organisatsiooni, mis on suuremal või vähemal määral olnud rahvamajade tugipunktideks nende tegevuses ja tulevikuperspektiivis. 1928. aastal oli selleks Rahvamajade võrk ja 2006. aastal loodud Eesti Rahvamajade Ühing, mis on registreeritud MTÜ-na.

Eesti Rahvamajade võrgu loomine ja arendamine oli lahutamatult seotud Aleksander Kurvitsi nimega. Rahvamajade võrgu kujundamise idee koos vastavate põhjendustega

leia me tema kirjast haridusministrile (18.05.1928), kus ta esitab ka toetuste andmise põhimõtted (Kurvits, 1935).

Esitatud põhjendustele toetudes peab Kurvits vajalikuks järgmisi ettevõtmisi:

- 1) koguda maakoolivalitsustelt teateid, kasutades kindlat vormi, olemasolevate rahvamajade kohta ja ka ajutiste ruumide kohta, mis täidavad rahvamajade ülesandeid. Neile andmeile toetudes saaks ministeerium ülevaate asjade seisust, sest seni ei olnud veel selliseid andmeid kogutud;
- 2) rahvamajade võrgu pidid välja töötama maakoolivalitsused, võttes arvesse juba olemasolevaid rahvamaju, kohapealseid kultuurikeskusi ja võimalikke uusi keskusi. Arvestada tuli ka mitme rahvamaja paiknemisega samas piirkonnas ja teiste kultuuriasutustega. Võrgu kava pidi esitatama seejärel ministeeriumile. See jääks aluseks rahvamajade ehitamise edendamisel ja neile riikliku toetuse määramisel. Võrgu edaspidine täiendamine pidi toimuma maakoolivalitsuste ettepanekute alusel;
- 3) välja tuleb töötada ja maksma panna rahvamajade ehitamise riikliku toetuse tingimused ja väljaandmise kord.

Vaid Rahvamajade võrku kuuluvatele rahvamajadele anti toetusi riigi- ja omavalitsuste summadest ja laene sellekohastest erisummadest. Seega võib öelda, et lisaks 1931. aastal koostatud rahvamajade seadusele oli 1930. aastatel loodud ühing, „oluline rahvamajade kui kultuuriasutuste tegutsemise korraldamise ja jätkusuutlikkuse seisukohalt.

MTÜ Eesti Rahvamajade Ühing ühendab rahvamajade töötajaid ning rahvamajade arendustööst huvitatuid ja sellele kaasaitavaid füüsilisi ja juriidilisi isikuid. Ühing on loodud 2006. a. aprillis toimunud Rahvamajade juhatajate suurokogunemise käigus moodustatud Eesti rahvamajade juhatajate esinduskogu initsiatiivil.

Ühendus on oma senise tegevusaja jooksul ellu kutsunud mitmeid Eesti rahvamajade probleemidega tegelevat töögruppi:

- rahvamajade seaduse kontseptsiooni töögrupp;

- rahvamajade töötajate kutsekvalifikatsiooni töögrupp.

Ühingu juhtorganiks on Esinduskogu, mis koosneb iga maakonna ja Tallinna linna esindajast.

Eesti Rahvamajade Ühingu eesmärkideks põhikirja järgi on:

- rahvamajade väärtustamine eesti kultuuritraditsioonide hoidmisel ja arendamisel;
- rahvamajade töötajate rolli tähtsustamine ühiskonnas, nende tunnustamine, kaitsmine ja toetamine ning huvide esindamine;
- rahvamajade töötajate ettevalmistamise ja enesetäiendamise võimaluste suurendamine;
- rahvamajade tegevuse koordineerimine ning laiendamine;
- osalemine kultuuripoliitika ja -strateegiate kujundamisel.

Nii Eesti Rahvamajade võrk (1928) kui ka MTÜ Eesti Rahvamajade Ühing (2006) on püüdnud oma tegevuse kaudu hoida ja kinnitada rahvamajade tegutsemist kultuurimaastikul. Tehes seda läbi rahvamaja rolli ja tegevusvaldkonna sõnastamise ning rahvamajade töötajate koolitamise.

1.4 Rahvamajad ja seadus

Kõikidel rahvamajadel on tänapäeval oma põhimäärus, mille alusel tegutsetakse. Enamus rahvamajadest kuulub vallavalitsuste hallatavate asutuste hulka.. Kahjuks ei reguleeri vallamajadele kehtiv seadus aga rahvamajade olemasolu ja tegevust, mis tulemusena on viimastel aastatel tõstatatud just rahvamajade oma seaduse puudumise probleem. Töö autor annab siinses peatükis ülevaate seaduse puudumisest tulenevatest

küsimustest ja argumentidest, mis on meediast läbi käinud ning milline on MTÜ Eesti Rahvamajade Ühingu seisukoht seadust puudutavad asjas.

Kultuuriministeeriumi nõunik Eino Pedanik rääkis konverentsil „Rahvamajad oma ajas“, et Eestis on erinevaid rahvamaju – kohad, kus käib vilgas tegevus ja niisuguseid hooneid, mis seisavad enamasti tühjana ning kus vaid mõned korrad aastas käiakse tähtpäevi pidamas. Mõned hooned on külaseltside peavarjuks, kuid on ka kultuurikeskusi, kus samas majas tegutsevad veel noortekeskus, raamatukogu jne. Ta tõdes, et ükski olemasolev seadus rahvamajade tegevust ei reguleeri. Vaid kohaliku omavalitsuse korralduse seaduses on neid ainult ühes lauses nimetatud: „Kui rahvamaja kuulub omavalitsusele, peaks ta seda ülal pidama. See, kas ja mis hoones toimub, pole seaduse järgi enam omavalitsuse asi.“ (Koppelmaa: 2007)

Ka riigi tasandil on rahvamajade küsimus lahtine – kui kultuuriministeerium tegeleb raamatukogude, muuseumide ja teiste kultuuriasutustega, siis rahvamajade ja kultuurikeskustega otsest koostööd pole. Ainuke seos on, kui riik otsustab mõne sellise asutuse hoone ehitamist või remonti rahaliselt toetada.

Peeter Ernits (2013) kirjutab Maalehes avaldatud artiklis, et Eino Pedaniku väite järgi võiks rahvamajade seaduse väljatöötamisel aluseks võtta 1931. aastal vastu võetud rahvamajade seaduse. „Tollase seaduse tugevus oli, et riigil tekkis huvi tugevate rahvamajade vastu, saadi aru, et neil on väga oluline osa maaelu korraldamisel,“ tsiteerib Ernits Pedanikku. Vajadust rahvamajade seaduse järele rõhutas ka Harjumaa Kultuurikorraldajate Liidu liige Aivi Lintermann, kes kõneles kultuurielu mõjutavast seadusandlusest alates 1860. aastatest kuni tänapäevani. „Kohaliku kultuuri arendamise kaudu saab omavalitsus täita oma tähtsaimat ülesannet – kasvatada kodukohatunnet, kaitsta ja arendada kohalikku identiteeti. Selleks ongi vaja taas vastu võtta rahvamajade seadus, mis määrab kindlaks riigi, omavalitsuse ja kultuuriasutuse vahelised suhted,“ Ernits vahendab Lintermanni öeldut. 2006. aasta kevadel asutati rahvamajade töötajaid ühendav MTÜ Eesti Rahvamajade Ühing, mille suvekoolis töötati ka välja rahvamajade seaduse kontseptsioon. See anti üle kultuuriministeeriumile.

“Me oleme valla toidu peal. Kui vallad kaovad, siis rahvamajad suletakse,” tsiteerib Ernits (2013) Valgemaal Põdrala vallas asuva Riidaja kultuurimaja administraatorit

Anne Jaaksoni. Kuigi maja külastab kuus üle kaheksa inimese, pelgab Jaakson, et miski ei kaitse teda, kui omavalitsuses ühel päeval kulude kokkuhoiuks ukseid kinni otsustatakse panna.

Seadus reguleeriks rahvamajade toimimist üle Eesti, määraks, millistele nõuetele need vastama peavad, annaks juhtidele kindlustunde.

MTÜ Eesti Rahvamajade Ühingu kodulehel on kirjas et 19. aprillil 2006. a. sai Rae Kultuurikeskuses Harjumaal, Jüris kokku kaks- ja poolsada rahvamaja ja kultuurimaja juhatajat üle Eesti – tulemuseks oli kirja pandud Rahvamajade seaduste kontseptsioon.

Suurekogunemise kutsus kokku Rahvakultuuri Arendus- ja Koolituskeskuse rahvamajade juhatajate kursus. Koguneti selleks, et rääkida iseenda nimel ja iseenda eest. Loodi oma esinduskogu. Suurekogunemisega anti avaldus protsessile, millest peaks tulu tõusma kogu riigile, eriti aga maapiirkondade isetegevusele ja rahvakultuuri arengule.

Olulistest riiklikes strateegilistes arengudokumentides nagu Eesti riigi kultuuripoliitika põhialused (1998), Vabariigi valitsuse tegevuskava riigi kultuuripoliitika elluviimisel ja Kultuuriministeeriumi arengukava aastateks 2007-2010 ei kajastu Rahvamajade tegevuse alused. Ainsaks erandiks on Riigi investeeringute programm (edaspidi RIP), mille kaudu toetatakse kohaliku omavalitsuste investeeringuid rahvamajade infrastruktuuri välja arendamiseks.

Valdav osa rahvamaju on täna omavalitsuste haldusalas, kuid kohaliku omavalitsuse korralduse seaduses (Riigi Teataja, 2013) ei ole kultuuriteenuse osutamist vallas või linnas ette nähtud (§ 6 lg 1), on vaid ülesanne korraldada rahvamaja ülalpidamist, kui viimane on omavalitsuse omanduses (§ 6 lg 2).

1.4.1 Rahvamajade seaduse kontseptsioon

Artiklis antakse ülevaade MTÜ Eesti Rahvamajade Ühingu seaduse ideest, mis on suunatud just rahvamajadele. Väljavõtte seaduse kontseptsioonist on tehtud MTÜ Eesti Rahvamajade Ühingu kodulehelt.

SEADUSE EESMÄRK:

Luua juriidiline alus kultuurikorralduseks omavalitsusüksuse tasandil, määratledes rahvamajade kui institutsioonide tegevuse ühtsed põhimõtted.

REGULEERIMISALA:

Käesolev seadus reguleerib:

- 1. Rahvamajade asutamist, tegevuse ümberkorraldamist ja lõpetamist;*
- 2. Rahvamajade klassifikatsiooni, järjepideva tegevuse ja töökorralduse aluseid;*
- 3. Rahvamajade juhtimise ja finantseerimise aluseid;*
- 4. Rahvamajade suhteid riigi, kohaliku omavalitsuse ning kultuuri-organisatsioonide vahel.*

MÕISTED:

Rahvamaja on kultuurilis-vabahariduslik asutus, mille ülesandeks on kultuuriteenuse pakkumine elanikkonnale eesmärgiga tagada kultuuri- ja rahvusliku identiteedi hoidmine ning arengueelduste loomine.

Antud rahvamajade seaduse kontseptsiooni mõistes liigitatakse rahvamajad tinglikult seltsimajadeks, rahvamajadeks ja kultuurikeskusteks.

Kultuuriteenuse all mõistetakse kõigi elanike võimalusi:

- osaleda (harrastajana, õppijana) kultuuriprotsessis traditsioonide kandjana (näiteks osalemine kooris, rahvatantsurühmas, käsitööringis, pillimäng jm);*

- saada tarbijana kultuurialaseid emotsioone (teater, kontsert, kino, tantsuõhtu, galerii jm);
- saada teadmisi ja informatsiooni enesetäiendamiseks (Elukestev õpe);

PROBLEEMIDE LAHENDUSED:

Rahvamaja õiguslik seisund

- Rahvamajade asutajateks ja -pidajateks on KOV-d, MTÜ-d, sihtasutused, äriühingud või füüsilisest isikust ettevõtjad.
- Rahvamaja juhindub oma tegevuses Rahvamajade seadusest, teistest õigusaktidest ja oma põhimäärusest.

Rahvamaja hooneid võib anda Rahvamaja funktsioonide täitmiseks rendile juriidilisele isikule või füüsilisest isikust ettevõtjale.

Rahvamaja asutamine

Rahvamaja asutamise otsustab KOV volikogu, vastavalt esitatud taotlusele. Taotlus peab sisaldama Rahvamaja põhimäärust või põhikirja, milles on sätestatud Rahvamaja ülesanded, juhtimise korraldus, juhi õigused ja kohustused, Rahvamaja struktuur ja finantseerimine ning muud Rahvamaja tegevuse korraldamiseks olulised punktid.

Asutatud Rahvamajale määratakse Rahvamaja liik ja teeninduspiirkond, arvestusega, et ükski paikkond ei jääks välja.

Rahvamaja asutamisest teatab KOV kirjalikult Kultuuriministeeriumile, kus peetakse Rahvamajade registrit. Teates näidatakse ära Rahvamaja nimetus, asukoht, sidevahendite numbrid.

Rahvamaja liigitus ja põhifunktsioonid

Seltsimaja – ehk kogukonnakeskus on eraõigusliku juriidilise isiku poolt asutatud või hallatav kultuuriasutus, mis toimib kogukonna omaalgatuse põhimõttel ning mille eesmärgiks on seltsielu korraldamine ja kohaliku elu arendamine.

Rahvamaja – kultuuriasutus, mille ülesandeks on kohaliku elanikkonna kultuuri-, huvitegevus-, enesetäiendus-, teabe- ja meelelahutusvajaduste rahuldamine;

rahvakultuuri säilitamine ja arendamine; kontsertide, etenduste, näituste ja muude kultuurisündmuste korraldamine; tingimuste loomine harrastuskollektiivide, huviringide, kultuuriseltside ja -seltsingute tegevuseks.

Kultuurikeskus – on suuremas omavalitsuses või maakonna keskuses tegutsev kultuuriasutus, mis täidab rahvamaja funktsiooni, omab tehnilist baasi ja inimressurssi piirkonna suursündmuste korraldamiseks ning kutselise kultuuri vahendamiseks.

Rahvamaja töökorraldus

Munitsipaalrahvamaja tööd reguleerib põhimäärus. Rahvamaja tööd, mille pidajaks on MTÜ, sihtasutus, äriühing või füüsilisest isikust ettevõtja, reguleerib põhikiri ja KOV-ga sõlmitud koostööleping. KOV sõlmib Rahvamaja pidajaga Rahvamaja funktsioonide täitmiseks koostöölepingu (va munitsipaalrahvamaja), mis reguleerib Rahvamaja finantseerimist ja infrastruktuuri kasutamist.

Töö autor leiab et antud seaduse korralduslik pool läheb väga hästi kokku tõstatud rahvamajade probleemidega. Asutuse oma seaduse loomine kinnitaks koha ühiskonnas ning kaotaks ära pideva kartuse püsijäämise osas. Lisaks oleks kõik rahvamajad hallatud ühe konkreetse seaduse järgi ning konkreetsete küsimuse ja probleemide korral saab sellele siis ka toetuda.

2. Kultuur ja rahvakultuur

Rahvamajadele koostatud põhimäärustest nähtub, et asutuste peamisteks ülesanneteks on paikkonna kultuurielu elavdamine ja rahvakultuuri säilitamine. Selleks on korraldavad rahvamajad erinevaid üritusi, mida tihti põimitakse erinevate kultuuripärandite ja paikkonna ajalooliste rahvakultuuri tõekspidamistega. Alljärgnevalt vaadeldakse mida täpsemalt mõeldakse rahvamajade tööga seondult kultuuri ja rahvakultuuri all..

Kultuur on mõiste, mida ollakse harjunud kasutama igapäevaelus ning mis sellisena omab mingit kindlat tähendust meie mõtteis. Eesti keele seletavas sõnaraamatus selgitatakse, et kultuur on inimühiskonna loova mõtte ja sellest tuleneva tegevuse tulemuste kogum; see on sama teatud ajajärgul, rahval, teatud piirkonnas jne. Poliitilise vaatenurga järgi teatakse kultuuri kui omapärast terviklikku uskumuste ja käitumisreeglite kogumit, mis on omane inimesele kui ühiskonna liikmele ja mille järgimine toob kaasa tunnustamise ja heakskiidu kaaslaste poolt. Kultuur on ajalooliselt kujunenud elamisviis, mille tavad tunduvad õigetena kõigile samas ühiskonnas kasvanud inimestele. Aili Aarelaid (1990: 3) toob välja, et teades, kui raskesti lahendatavaks ülesandeks võib kujuneda iseenda kirjeldamine peegelpildi kaudu (kõige raskem on inimesel, kõige loodu tipul, mõista iseennast) on arusaadav ka kultuurile tähenduse andmise keerukus. Aarelaid toob välja (1990: 54), et kultuuri on korduvalt võrreldud „sotsiaalse pärilikkusega“. Niisuguses võrdluses peetakse silmas asjaolu, et põlvkondade elupraktika tulemusena salvestatud infokorrastus, mida antakse järglastele edasi mittegeneetiliste vahenditega.

Aare Laanemäe raamatust „Kultuurilugu“ pärineb järgmine mõte: „Kultuur on kõik see, mis ei sünni vahetult looduses, vaid rajaneb inimese loovusele. Kultuur on inimese loova vaimutegevuse valdkond, mis vastandub looduslikule isetekkele. Ta pole

üksnes kirjandus, kunst, haridus, moraal ja käitumine. Ta on ühiskonnale omane mõtlemise ja tegutsemise viis, mille sisuks on vaimsed väärtused.“ (Laanemäe 1990: 5)

Lisaks on Aare Laanemäe välja toonud kultuuri olemuslikud nn. substantstionaalsed elemendid: keel, väärtused, normid, teadmised, ideoloogia, tavad ja traditsioonid. Kõrvuti substantstionaalsete elementidega on kultuuri struktuuris tähtis kohta ka funktsionaalsetel elementidel:

- 1) gnoseoloogiline (tunnetusteoreetiline) – kultuur on omapärane instrument loodusjõudude ja inimsuhete tunnetamisel. Tema tähtsamaks elemendiks on teadmised, mis realiseeruvad tänu haridussüsteemile ja teadusasutustele;
- 2) semiootiline – kultuur on eriline märgisüsteem, mis võimaldab teadmiste, kogemuste, kujundite edasiandmist ühelt põlvkonnalt teisele, realiseerub läbi kirjastustegevuse, pressi, kino jne;
- 3) aksioloogiline – kultuur on väärtusorientatsioonide kujundaja. Just väärtusorientatsioon on see, mis võimaldab inimesel keerulises maailmas oma kohta leida. See funktsioon on seotud kindla ideoloogia eelistamisega;
- 4) normatiivne – kultuur on kogum käitumisnorme, mille täitmine on avaliku arvamuse silmis kohustuslik. See on eetiline kultuurisfäär, mis teostub peamiselt kodu ja kooli kaudu;
- 5) kommunikatiivne – kultuur on suhtlemisvahend ja –tasand. Põhielemendiks on selle funktsiooni realiseerumisel keel ja massikommunikatsioonivahendid. See funktsioon tähtsustab suhtlemist, turismi, klubilist tegevust jms;
- 6) loominguline – kultuur kui looming, mis realiseerub loovisiksuse ja mitmesuguste loominguliste koondiste ja kultuurifondide tegevuste kaudu k.a rahvamajad (*ibid* 2003: 17).

Aili Aarelaid ja Aare Laanemäe tekste võrreldes saab välja tuua, et mõlemad autorid peavad kultuuri mõistet rakendades silmas, et selle loojaks võib olla mistahes ühiste traditsioonidega inimgrupp. Rahvakultuuri puhul on esmatähtis sotsiaalne suhtlemine, see, kuidas inimeste loova tegevuse tulemusel toimub tähenduse ja identiteedi loomine. Sellises käsitluses hõlmab rahvakultuur ka kaasaegset massikultuuri, tänapäeva käitumismustreid ja mentaliteeti.

Argikultuuri uurimise terminoloogia e-sõnastikus pakub etnoloog Anu Kannike (2005) rahvakultuuri mõiste selgituseks selle, et peamiselt on tegemist talurahva traditsiooniliste elatusalade, elukeskkonna ja kommetega seotud ainelise kultuuriga, mis oli 1960. aastateni (Eestis 1990. aastateni) etnoloogia (rahvateaduse, etnograafia) põhiline uurimisobjekt. Rahvakultuuri uuriti peamiselt ajaloolis-geograafilise meetodiga, piirdudes perioodiga 19.-20. sajandi vahetuseni ehk rahvakultuuri "hääbumise" või "allakäiguni". Alates 1960. aastatest rahvakultuuri mõiste laienes, seda rakendati teistele sotsiaalsetele kihtidele (käsitöölised, linna tööliskond) ja uuemale perioodile, hakati käsitlema linna-maa suhteid ning kultuuriuudusi. 1980. aastatel (Eestis 1990. aastatel) hakati seoses Euroopa etnoloogia uurimisvälja ja meetodite uuenemisega eelistama terminit argikultuur (Kannike 2005). Anu Kannikese käsitus hõlmab „rahvakultuuri“ etnoloogilist kasutust. Tavakasutuses on rahvakultuuri mõiste oluliselt laiem: üldises mõttes mitteprofessionaalne kunst ja taidlus ning vanade traditsioonide elushoidmine/elluäratamine ehk folklooriliikumine.

Eesti Folkloorinõukogu esimees, Ingrid Rüütel, kes samas on ka mitmete rahvakultuurialaste kirjutiste autor, kirjutab, et rahvakultuuri all mõeldakse eelkõige neid kultuurivorme, mis pole seotud professionaalse tegevusega ega ole elatusvahendiks „...vaid millega inimesed tegelevad oma vabast ajast ja vabast tahtest“ (Rüütel jt, 2005: 10).

Minevikku vaadates näeb Ingrid Rüütel rahvakultuuri panust meie rahvuse ja riigi tekkimisse. Ta on veendunud, et just laialdane omaalgatuslik ühistegevus ja kollektiivse rahvakultuurivormide kujunemine rahva elulaadi orgaaniliseks osaks on võimaldanud maarahval tõusta rahvuseks, luua ja hiljem taastada oma riik ning säilitada sisemine suveräänsus ka nõukogude okupatsiooniaegse surve tingimustes.

Argo Moor, kultuuriantropoloog ja sotsioloog, on nimetanud rahvakultuuri olulisemateks tunnusteks seotust loodusega, teiste inimestega, esivanematega ja tema sõnul on rahvakultuuril maailma loomise võime – maailma justkui ei püsi iseenesest, sedasama maailma tuleb pidevalt taasluua selliseks nagu ta on ja rahvakunst on üks viisidest, kuidas igapäeva ellu, lihtsate tegevuste juurde tuuakse loomise mõõde. Loomine toimub traditsiooniliselt pühadel või ka igapäeva elus, kui see on kooskõlas „algusaegadel“ kehtestunud tavadega. (Moor, 2004: 3)

20. sajandi esimesel poolel ei olnud selget piiri rahvakultuurialase tegevuse ja vabahariduse vahel. Nii raamatukogundus, rahvaülikool kui ka orkester, laulukoorid kuulusid toona hariduslikku sfääri. Nõukogude Eestis oli kultuurimajades harrastatavate näiteringide, laulukooride jne näol tegemist pigem vaba aja eesmärgistatud sisustamisega (Jääger, 2000: 31). 1990. Aastatest alates on vabaharidus kindlalt seotud rahvusliku omapäraga, on inimeste ühine vaimne tegevus, mis kujutab endast vähemalt Aili Aarelaiu definitsiooni järgi osa rahvakultuuri valdkonnast. (Aarelaid 1998 : 6)

Arvi Sepp (2013) kirjutab oma artiklis, et on välja kasvanud tõdemus, et kõige muu kultuuri seas on väga olulisel kohal suhtluskultuur ja see on hetkel lootusetult madalal tasemel. Mõnigi mõtlematult lendu lastud terav repliik või lause võib ajada suhted lootusetult sassi. Eriti veel siis, kui see lastakse lendu veidi laiemas seltskonnas. Siis astub mängu massipsühhoos ja jõutakse välja korralikku nihilismi, vahel ka kontrollimatute lausvaledeni. Kõige selle asemel oleks mõttekam koos maha istuda, püüda võimalikult rahulikult suud puhtaks rääkida ja leida lahendusi.

Tänu võimalusele näha maailma ja ringi rännata on inimestel kadunud piirangud suhelda teiste kultuuridega ning õppida tundma erinevaid rahvusi. Küll aga võib inimeste erinev kultuuriline taust mängida olulist rolli suhtlemises. Igal rahval ja rahvusel on omane kultuur (olgu see siis suhtlus või käitumuslik), mille normidest peetakse tugevalt kinni. Kontakti luues teise rahvuse kultuurikandjaga on oluline teada mida kujutab endast teise isiku kultuurilised tõekspidamised, et omavaheline suhtlus oleks konfliktivaba ja ladus.

2.1 Rahvakultuuri Keskus

Rahvakultuuri Keskus loodi Rahvakultuuri Arendus- ja Koolituskeskuse nimega 1. oktoobril 1994. aastal Kultuuritöötajate Täienduskooli ja Rahvakultuuri Arenduskeskuse liitmisel. Tegutsema asuti Täienduskooli hoones, nimi tuli Arenduskeskusest. Alates 2012. aasta 1. jaanuarist kannab asutus endise lühendi järgi nime Rahvakultuuri Keskus. Rahvakultuuri Keskus on rahvakultuurivaldkonna kompetentsuskeskus, mis tunnustatud koolitusasutusena on valdkonnas tegutsevatele inimestele ja organisatsioonidele oluline ning vajalik.

Rahvakultuuri Keskuse põhiülesanded on:

- osalemine kultuuripoliitika kujundamise ja elluviimise protsessis maakondlikul, üleriigilisel ja rahvusvahelisel tasandil;
- rahvakultuuri püsimisele ning arengule kaasaaitamine;
- vaimse kultuuripärandi väärtustamine;
- täiskasvanute tööalase koolituse ja vabaharidusliku koolituse korraldamine rahvakultuuri valdkonnas.

Keskuse andmetel on regulaarselt harrastusrühmades liikmeid ligi 84 810 inimest (2012. aasta detsembri seisuga). Sealhulgas tegutseb koorimuusika valdkonnas 40 132, rahvatantsu valdkonnas 20 746, harrastusliku näitekunsti valdkonnas 5697, käsitöö valdkonnas 6244, puhkpillimuusika valdkonnas 2929, folkloori valdkonnas 1871 ja rahvamuusika valdkonnas 2031 inimest. (Lisa 2)

2003. aastal võeti UNESCO-s vastu vaimse kultuuripärandi kaitsekonventsioon. Eesti ühines konventsiooniga 2006. aastal. Alates 2000. aastast on regulaarselt tegeletud kultuuriruumide programmidega, mille arv on 2011. aastaks kasvanud seitsmeni. Rahvakultuuri keskseltse toetatakse süsteemselt nende arengukavade alusel.

Rahvakultuurialaste maakondlike tegevuste osaline toetamine toimub Rahvakultuuri Arendus- ja Koolituskeskuse kaudu. Vabariigi Valitsuse 1998. aasta tegevuskavas ette nähtud maakondlike metoodikakeskuste taasloomist ei ole toimunud, sest omal ajal ei

jõutud kokkuleppele omavalitsuste liitudega vajalike ametikohtade loomise osas. Seetõttu arendati välja Rahvakultuuri Keskuse juures üle-eestiline maakondade rahvakultuurispetsialistide võrgustik, mis töötab tänaseni.

Rahvamajade seadus on senini vastu võtmata. Üheks takistavaks teguriks sai töögruppide soov kõik valdkondlikud funktsioonid ja vastutused ühte seadusesse koondada, mis oleks olnud reguleeritav asutuste põhimäärustega. Viimastel aastatel on olnud Rahvakultuuri Keskuses ideena arutlusel vaimse kultuuripärandi kaitse seadus, mis oleks regulatiivses mõttes sarnane muinsuskaitse seadusega ja mis oleks kooskõlas UNESCO vaimse kultuuripärandi kaitsekonventsiooniga. Samuti on keskuses kõneldud rahvamajade seadusest, mis oleks kaasaegsem versioon omaaegsest sõjaeelsest Rahvamajade seadusest. Antud hetkel on järele jäänud vaid üks omavalitsuste asutuste liik, mille puudub seadusandlik regulatsioon. Arutlusel on olnud Laulu- ja tantsupidude traditsiooni kindlustamise seadus. Laulu- ja tantsupidude traditsioon on kantud UNESCO vaimse kultuuripärandi esindusnimekirja. Lätis ja Leedus on vastavad seadused vastu võetud. Alternatiivse lahendusena on pakutud Kohaliku omavalitsuse korralduse seaduse täiendamist kultuurialase vastutuse (või kultuurikorralduse ala) lahtikirjutamisega.

Rahvusvähemuste katusorganisatsioone (keskseltse) toetatakse alates 1991. a. Kuni 2008. aastani jagati seltsidele otsetoetusi, alates 2009. aastast saavad seda rahvusvähemuste katusorganisatsioonid. 2011. aastal oli seal esindatud 32 rahvusvähemuste kultuuriühingut.

2.1.1 Kultuuripärandi aasta

Kultuuripärandi mõiste on viimastel aastakümnetel, eriti aga uuel aastatuhandel märkimisväärselt avardunud – seda nii muinsuskaitse raames, kus väärtuste süsteem on liikunud kitsalt aineliselt pärandilt ja üksikobjektilt kultuuriväärtusliku keskkonna suunas, hõlmates nt. kultuurimaastikke – aga ka laiemas mõttes materiaalse ja vaimse pärandi lähenemise ja lähendamise suunas.

Rahvakultuuri Keskuse viimaste aastate kõige tähelepanuväärsemaks ettevõtmiseks peetakse 2013. aastal korraldatud Kultuuripärandi aastat. Eino Pedanik (2014: 6) kirjutab, et sellise ettevõtmise üheks eesmärgiks oli aasta jooksul pöörata tähelepanu erinevatele pärandiga seotud teemadele ning tegevustele. Kultuuripärandi aasta kandis nimetust „Pärijata pole pärandit“. Aasta juhtmõte seisnes inimese olulisuses nii pärandi loomise, hoidmisel, väärtustamisel, kandmisel ning edasiandmisel. Erinevatele asutustele ning organisatsioonidele aga andis aasta hea võimaluse juhtida tähelepanu pärandialastele tegevustele, selle tugevustele ning puudustele.

Seetõttu oli ka kultuuripärandi aasta fookus seatud kultuuripärandile terviklikult, kaasates pärandi nii vaimset kui ka ainelist poolt, nii riikliku (või ka rahvusvahelise) kaitse all olevat pärandit kui ka seda igapäevast (elu)keskkonda, kogukonna tegutsemisvälja ning traditsioone, mis ei ole kaitse all, aga on ometi väärtuslikud kohaliku identiteedi kujundajana.

Ka rahvamajadel oli oma rollantud ettevõtmises. Nimelt toimus Kultuuripärandi aasta raames MTÜ Eesti Rahvamajade Ühingu eestvedamisel projekt „24 tundi Eestimaa Rahvamajas“, mille eesmärk oli tutvustada rahvamajade mitmekülgset tegevust ja väärtustada rahvamajades tegutsevate inimese tööd ning paikkondade kultuurielu.

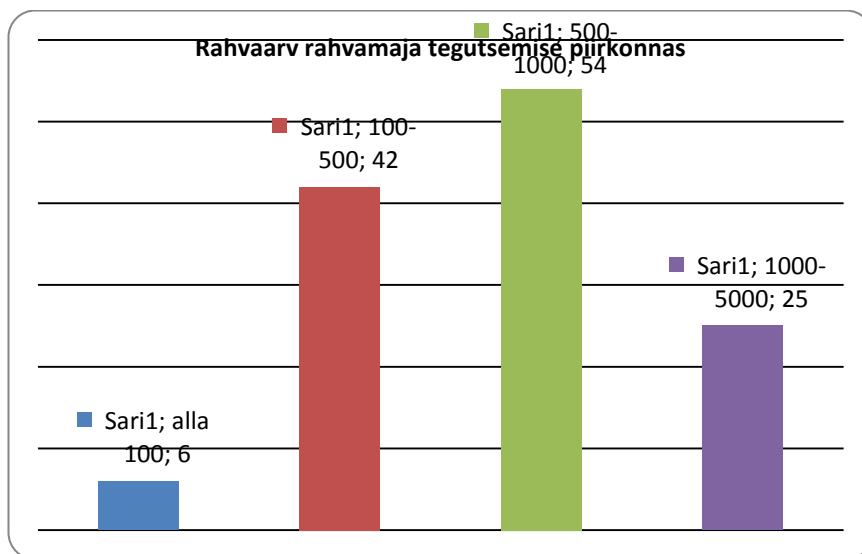
Ülle Välimäe (2014: 49) kirjutab Rahvakultuuri aastaraamatus: „24 tundi Eestimaa Rahvamajades“ algas kell 00.00 ja lõppes südaööl kell 24.00. Kogu ööpäeva kestnud projektis osales 150 rahvamaja üle Eesti. Toimusid sajad kultuurisündmused: õpitoad, avatud treeningud, ringitunnid, poeõhtud, kontserdid etendused jne. Ööpäeva jooksul

said kultuurisündmustest osa ligemale 30 000 inimest üle Eestimaa, kirjutab Välimäe (2014: 50).

Võib öelda, et projekt ühendas omal moel rahvamajad ja nende töötajad, innustas ja näitas nende koostegutsemise tahet ja tugevust. Selle põhjal võib öelda, et sarnaseid üritusi tuleb teha rohkem, sest need loovad kindlustunnet ja annavad parema ülevaate sellest, kus ise ollakse ja mida tahetakse teha.

3. Rahvamajad tänapäeval rahvamaja juhi vaatepunktist

Töö autor koostas Rahvakultuuri Keskuse kodulehel olevatest rahvamajade andmetest statistika (Lisa 2), mida kasutab järgneva analüüsi koostamisel. Andmete väljavõtul selgus, et hetkel on Eestis kokku registreeritud 142 rahvamaja, millest 5 on vormistatud MTÜ-ks, 3 on äriühingut, 2 kuuluvad koguduse alla ja 1 rahvamaja haldab eraisik–ülejäanud 131 on vallavalitsuste allasutused. Lisaks kuuluvusele on oluline välja tuua ka rahvaarv rahvamaja paiknemise piirkonnas, et saada ülevaade võrdlusmomendiks rahvamajas tegutseva ringide kohta.

Diagrammist on näha, et kõige rohkem on 500-1000 elanikuga piirkondi, kus rahvamajad tegutsevad. Järgmisel kohal on 100-500 elanikuga piirkonnad ja siis 1000-5000 elanikuga linnad. Alla 100 inimesega rahvamaja tegutsemise piirkondi on vaid 6.

Uurimuse eesmärgiks oli kokku koguda infomaterjal hetkel töötavate rahvamajade kohta ning teha küsitlus rahvamaja juhtidele, kuna nende ülesanne on hoida rahvamaja

töös ning tavapäraselt on rahvamaja juhid need, kes võitlevad maja allesjäämise ja tegutsemise eest. Uurimus saadeti laiali 142 rahvamaja juhile – küsimustele (Lisa 1) vastas kokku 33 rahvamaja juhti üle Eesti. Seega on esindatud 23% kõikidest rahvamajadest.

Küsitlus oli üles ehitatud interaktiivselt ning sisaldas nii vaba kirjasisu kui ka valikvastamise võimalust. Lisaks üldinfo saamisele oli autori eesmärk saada ülevaade rahvamajade rahastamise kohta – kust saavad rahvamajad tegutsemiseks materiaalselt toetust ning kas tänapäeval maakondades/valdades teevad erinevad kultuuriasutuses omavahel koostööd. Peaesmärgiks oli saada ülevaade, mida arvavad rahvamaja juhid võimalikust rahvamajade seadusest ning mida üldse peetakse täna rahvamaja tegutsemise eesmärkideks.

Alljärgnevalt analüüsib töö autor rahvamaja juhtidelt saadud vastuseid, esitades mõnede vastuste puhul jooniseid eesmärgiga võrdluse/erinevuste rõhutamiseks. Kuna vastamine oli anonüümne, autorile on teada vaid rahvamaja, siis konkreetseid nimesid küsimuste analüüsimise juures ei kasutata. Küll aga toob töö autor välja mõne vastuse juures konkreetse rahvamaja nime, et rõhutada seisukohtade tähtsust.

Selleks, et saada täpselt ülevaade rahvamaja juhtide seotusest oma töökohaga, on oluline teada nende tööstaaži rahvamajas – tavapäraselt on kaua ühele ametikohale jäänud inimesed hingega töö juures ning nende arusaam oma tegevusalast on selgemalt välja joonistunud. Sellest lähtub ka rahvamaja juhtidele esitatud esimene küsimus:

1. Mis on Teie tööstaaž antud rahvamajas?

Saadud vastuste põhjal võib öelda, et enamus rahvamaja juhtidest on väga kiindunud oma töösse ning teevad seda hingega. Keskmine tööstaaž kõikide vastanute seast kujuneb 16 aastat. Kõige vähem aega on antud ametipostil viibinud 3 isikut, kelle tööajaks on alla aasta, sellele vaatamata olid nende poolt küsimustele vastused vägagi adekvaatsed ning fakti kinnitavad, et rahvamajas töötavad isikud on seal kindla eesmärgiga. Kõige pikema tööajalooga rahvamajas on samuti 3 juhti, kelle tööstaaž jääb

üle 40 aasta (ühel neist 48 aastat). Kõige rohkem oli 15 aastase tööstaažiga rahvamaja juhte: 6.

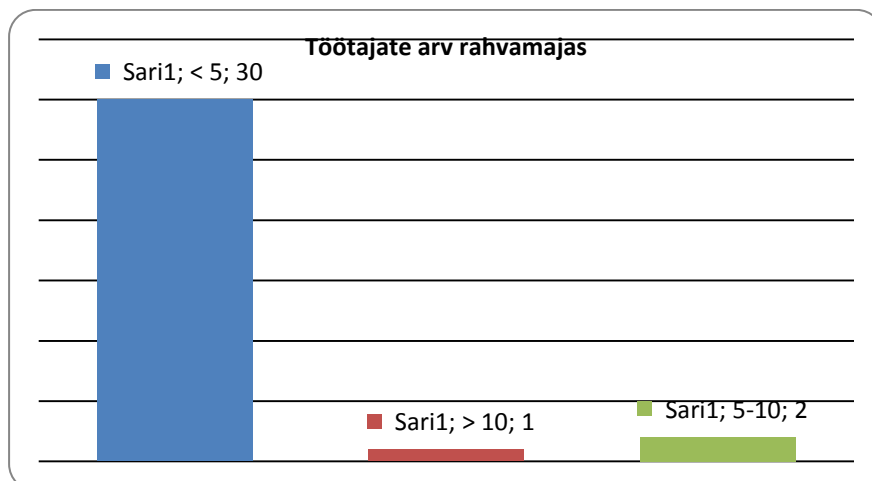
Oluline on kindlasti ka kaardistada rahvamajade loomisaastad, et mõista olemasolevate töötajate arvu, ringide tegevust ning koostööd teiste kultuuriasutustega – ajalooliselt eespool kirjutatu põhjal saab öelda, et rahvamajad tekkisid teiste kultuuriasutuste kõrval, seega on oluline ka kaardistada nende koostöö olemasolu.

2. Mis aastal alustas rahvamaja oma tegevust?

Kuna küsimustik sai saadetud üle Eesti kõikidele rahvamajadele, on loomulik et antud küsimusele tulnud vastused on väga erinevad. Toetudes ka ajaloolisele taustale, kust on teada et rahvamajad ei tekkinud igale poole korraga, vaid need kasvasid välja piirkonniti väga erinevatel aegadel ning oludest. Kõikide tulnud vastuste keskmist võttes, sai töö autor töötavate keskmiseks loomisaastaks 1954. Kõige värskem rahvamaja on Tabivere rahvamaja, mis asutati aastal 2005 ning kõige vanem vastanutest on Iisaku Rahvamaja, mis kuni 1910 tegutses seltsimajana.

3. Kui suur on rahvamajas töötavate palgaliste töötajate arv?

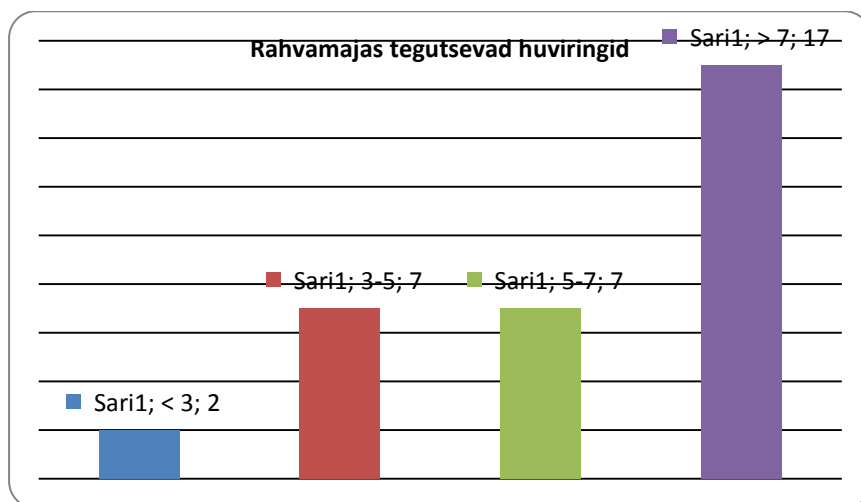
Antud küsimuse puhul andis töö autor vastamiseks kindlad vahemikud, et saada parem võrdlushetk töötajate vahel. 33-st vastanud rahvamaja juhist 30 valisid vastuseks, et neil töötab vähem kui 5 töötajat. Kahes rahvamajas töötab 5-10 töötajat ning 1 rahvamajas (s.o Viisu rahvamaja) töötab rohkem kui 10 töötajat.

Rahvamajade töötajate vähesust saab võrrelda nii maja suuruse kui ka oskustöölise vaates. Paljudel puhkudel on rahvamaja töötajad kui „hunt Kriimsilmad“, kellel on seitse ametit – nad juhivad ringe, olles samal ajal projektikirjutaja, koristaja või rahvamaja juht. Näitena saab siinkohal tuua Saka Rahvamaja juhi, kes vastutab üksinda terve maja tegevuse ja püsimajäämise eest – juhib, teeb huviringe, korraldab üritusi, koristab ja organiseerib huvilisi tegevustele.

4. Mitu ringi tegutseb majas?

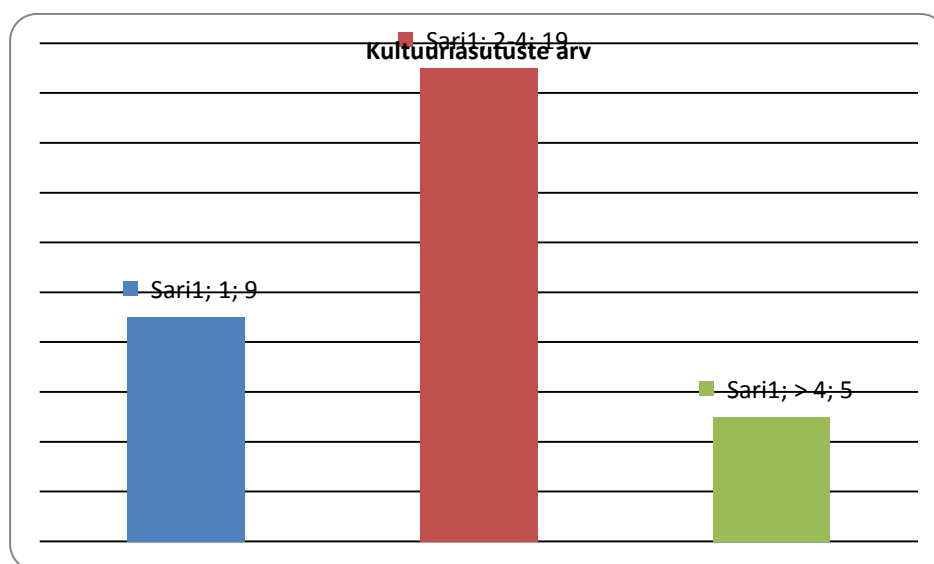
Taaskord oli rahvamaja juhtidele ette antud vastusevariandid, et tulemused oleksid mõõdetavad. Ringide arvukus näitab seda kui palju huvi tuntakse rahvamaja tegevuse vastu ning kas rahvamajal on võimalusi pakkuda huvitatuile tegevusi.

Saadud vastused on rohkem kui positiivsed. Nimelt kõikidest vastanutest kõigest 2 rahvamaja andis tagasiside, et neil töötab vähem kui 3 huviringi. 3-5 ja 5-7 ringi olemasolu kinnitas kummagi puhul 7 rahvamaja ja üle 7 tegutseva ringi on lausa 17 rahvamajal. Mis tähendab seda, et vastanud rahvamajades tegevus käib ning maja poolt pakutavast on paikkonna elanikud huvitatud.

5. Mis on vallas tegutsevate kultuuriasutuste arv?

Selleks et aru saada natukene paremini rahvamaja rollist paikkonnas on hea omada ülevaadet valla üldisest kultuuri vaatest ehk kui palju kultuuriasutusi üldse ühes piirkonnas tegutseb. Sellele toetudes sai esitatud ka vastav küsimus rahvamaja juhtidele.

Kõige rohkem vastati (19) et praegu tegutsevaid rahvamaju ühes vallas on 2-4. Vallad, kus tegutsevad vaid 1 kultuuriasutus, on vastanute seas 9, ning kus asutusi on rohkem kui 4, kujunes vastanute seast 5. Siinkohal võib olla ka tõlgendamise küsimus, mida täpselt peavad rahvamaja juhid kultuuriasutuseks, sest nii mõnigi rahvamaja juht pöördus antud küsimuse osas minu poole meili vahendusel, et täpsustada vallas tegutsevate majade osas, kas need võivad kuuluda ka kultuuriasutuste alla. Võimalik et siinkohal oleks ka töö autor pidanud ehk täpselt lahti seletama, mida ta konkreetse

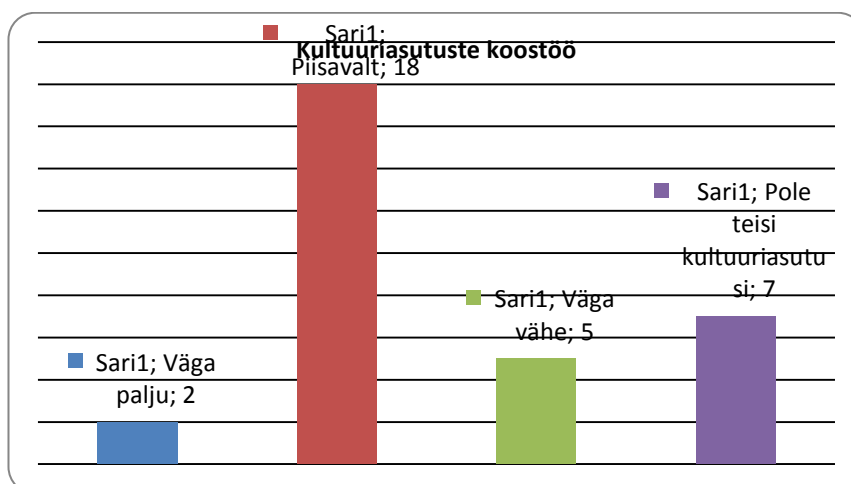
küsimuse all mõtles. Kindlasti saame välja lugeda vastustest, et 1 kultuuriasutuse olemasolu puhul ongi tegu just sellesama vallas tegutseva rahvamajaga.

6. Kas see on piisav arv kultuuriasutusi ühe valla peale?

Kui mõõdetakse mingit konkreetset arvu asutusi või tegevusi, siis on alati hea teada, mida arvatakse sellest numbrist, mis vastuseks pandi. Siinkohal tekkis ka töö autoril küsimus, et kas vastus, mille rahvamaja juhid määravad, on nende endi jaoks piisav või mitte. 33-st vastanud rahvamaja juhist vaid üks vastas, et hetkel olemasolevate kultuuriasutuste arv vallas ei ole tema jaoks piisav, kuigi tegutsevaid asutusi kokku on 2-4. 32 vastanutest leidis, et on piisavalt palju tegutsevaid kultuuriasutusi vallas. Olles ainuke kultuuri viljelev asutus vallas, annab kindlasti eelise tegutsemiseks ning kindlasti ka püsimajäämiseks, võrreldes kohtadega kus kultuuriasutusi on rohkem kui 4 või 5, sest siis toimub pidev konkureerimine ürituste ja huvitegevuste korraldamisest ning murekohti võib tekitada ka rahastuse saamine (kas siis vallalt või sponsoritelt jne).

7. Kas valla kultuuriasutused teevad omavahel koostööd?

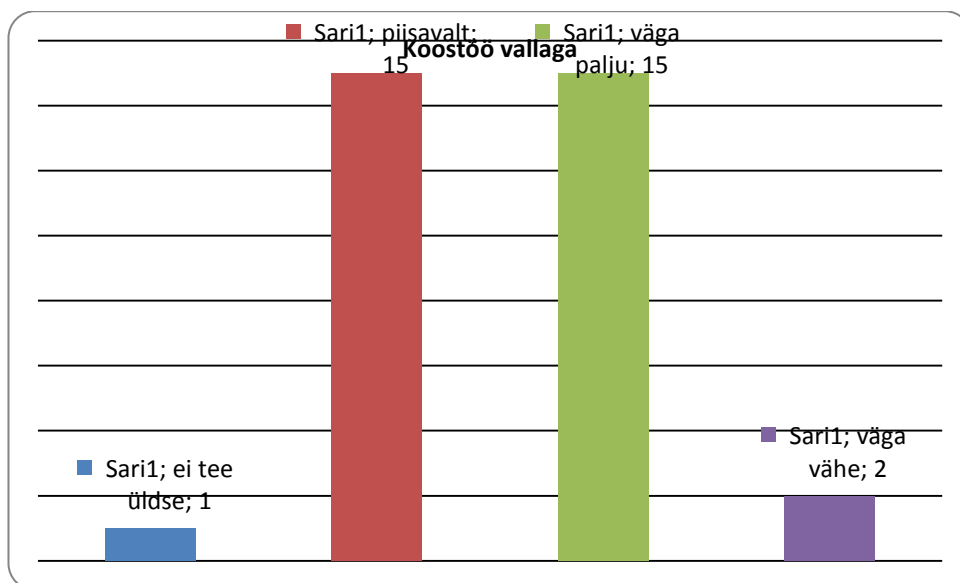
Selleks, et vallas ei toimuks kultuuriasutuste vaheline olemusvõitlus, on kindlasti kasulik teha omavahel koostööd.

18 vastanutest märkis et kultuuriasutuste omavaheline koostöö on nende arvates piisav. Kõigest 2 märkis et ühiselt tegutsetakse väga palju ja 5, et väga vähe. 7 vastanutest märkis, et vallas ei ole rohkem teisi kultuuriasutusi peale rahvamaja. Eks „piisav“ all võib mõelda ka seda, kui palju ja kas rahvamajad üldse soovivad teha koostööd teiste kultuuriasutustega. Kindel on see, et enamus asutustest püüab ennast ülal pidada ning säilitada oma olemasolu, ilma et peaks pidevalt kellelegi teisele toetuma.

8. Kui palju teeb rahvamaja vallaga koostööd?

Lisaks kultuuriasutuste omavahelise tegutsemise mõõtmisele on kindlasti oluline saada ülevaade kui palju teevad rahvamajad vallaga koostööd. Kuna enamus rahvamajadest tänapäeval on just valdade ülalpidamisel, siis on hea saada ülevaade sellest, kas omavaheline koostöö ka olemas on või mitte.

Vastuseid demonstreerivast graafikust näeme, et 15 rahvamaja esindajat leiab, et vallaga tehakse väga palju koostööd. Sama arv vastuseid viitab, et tehakse piisavalt ühist tegevust. 1 rahvamaja esindaja väitel on vallaga koostöö olematu, ning 2 puhul on ühine tegevus väga vähene.

Töö autor eeldab, et need rahvamajad, mis on valla poolt rahastatavad, peavad kindlasti tegema koosööd vallamajaga – selliselt tegutsedes on vallal pidevalt ülevaade

rahvamajas toimuvast ning ei pruugi tekkida küsimust asutuse likvideerimise kohta ühel ajahetkel.

9. Kust saab rahvamaja tegutsemiseks raha?

Selleks, et saada ülevaade rahvamajade tegutsemisest, on vaja teada, kust saavad asutuses raha enda ülevalpidamiseks. Antud küsimus oli rahvamaja juhtidele esitatud valikvastustena, aga oli jäetud ka ala vabateksti jaoks. Töö autor valis 4 põhilist rahastuse varianti, mida rahvamajad tänapäeval kasutavad: vald, projektid, korraldatud üritused, sponsorid.

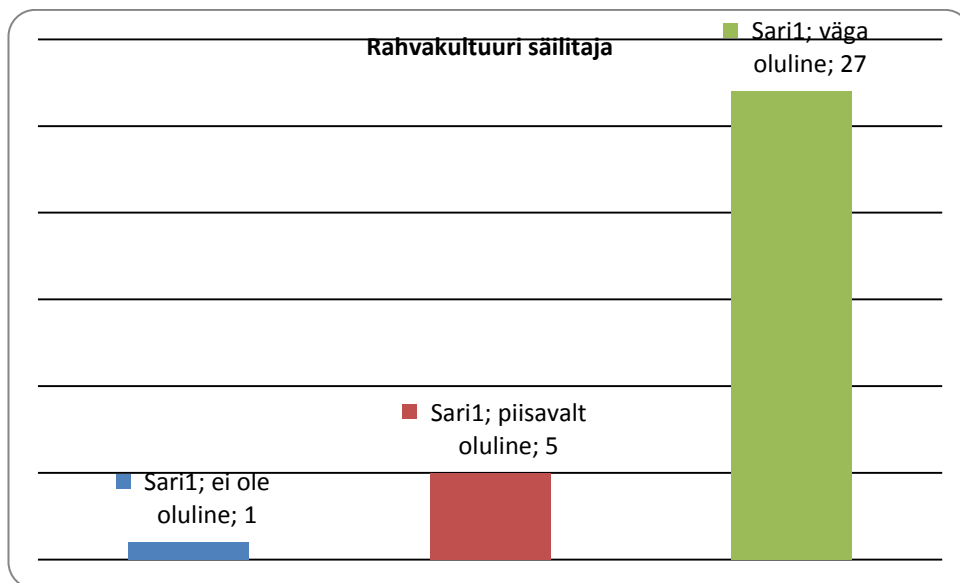
22 rahvamaja esindajat vastas, et saavad peamise rahastuse vallalt. Mõnel juhul oli vastusevariante valitud rohkem kui üks – 6 märkis, et saavad rahastust erinevatelt allikatest – olgu selleks siis vald, projektid või üritused.

Vabatekstina oli rahastuse teema kohta kirjutanud üks rahvamaja: „*Ürituste läbiviimiseks projektidest, kui projektiga ei õnnestu, mis on väga sageli, siis sponsorite abiga. Üldiselt meelelahutusüritused peavad kinni makstud saama pileti tulust. Tuleb palju vaeva näha, siis tuleb rahvas ja tulen pileti tuluga toime.*“

Sellest vastusest on võimalik välja lugeda, et mitte alati ei ole rahastuse leidmine lihtne. Tuleb näha vaeva ning omada oskusi selleks, et muuta mingi üritus/ettevõtmine rahvale piisavalt ahvatlevaks, et nad sooviksid sellest osa võtta, ning siis kasvab ka rahvamajade võimalus sealt rahastust saada.

10. Kui oluline roll on rahvamajal rahvakultuuri säilitajana?

Rahvamajade põhimäärustes on kirjas, et nende ülesanne on edendada kultuuri ning säilitada rahvakultuuri. Paberile võib kirja panna kõike – kui oluliseks peavad aga rahvamaja juhid ise oma asutuse rolli rahvakultuuri säilitajana.

27 rahvamaja juhti 33-st leiab, et rahvamajade roll rahvakultuuri säilitajana on väga oluline. 5 vastanutest arvab, et antud tiitel on piisavalt oluline ja 1 rahvamaja arvab, et see ei ole oluline.

Töö autor nõustub 27 vastanuga ning usub ka et rahvamajade roll rahvakultuuri säilitajana on väga oluline. Rahvamajad on koguaeg olnud kohaks, kus talletatakse ajalugu ning kus on võimalik saada ülevaadet algupärastest päranditest, mis kultuur on endaga kaasas kandnud. Töö autor ei näe et teistel asutustel oleks rahvakultuuri säilitamisel olulist rolli.

11. Kas ja kui palju on pidanud rahvamaja muutuma et olla tänapäeval pildis?

Ühiskond on pidevalt muutuv ja ajaga kaasas peavad käima ka erinevad kultuuriasutused, kaasa arvatud rahvamajad. Tuleb olla kaasaegne ning arenev, et säilitada inimestes huvi asutuse ja tema tegevuste vastu. Olgu selleks siis mõne uudse huviringi tekitamine või olemasolevate võimaluste täiendamine, vastavalt paikkonna elanike vajadustele ning huvidele. 18 rahvamaja esindajat vastas, et nad on pidanud väga palju muutma maja olemust. 3 juhti vastas et ei ole üldse pidanud midagi muutma. Mitme rahvamaja esindajad toovad välja, et maja ise on pidanud küll ajaga

kaasa minema ja korraldama uusi üritusi, aga samas säilitama ka vanu traditsiooni ning tegemisi.

Lisaks tulid ka vastused, et muutumine on olnud mõõdukas või et välimus on muutunud, aga sisu on sama.

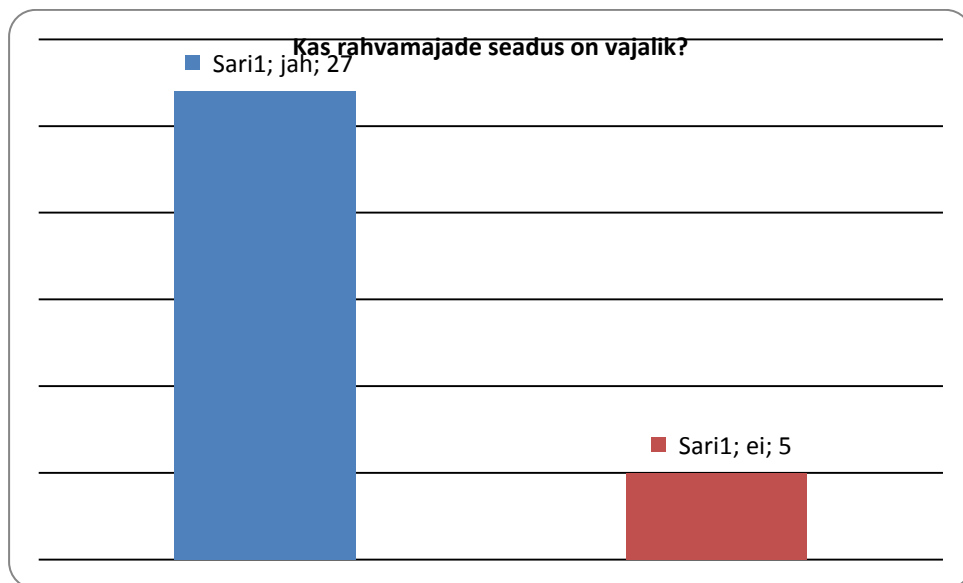
Tallinnas on hästi populaarne iga aasta korraldatav „Muuseumide öö“, kus kõik galeriid ja muuseumid on öö läbi avatud ning huvilistel on võimalik neid külastada. Sellest võttis 2013. aastal idee Eesti Rahvamajade Ühing, mis käivitas projekti „24 tundi Eestimaa Rahvamajas“. Üleriigiline projekt viidi ellu „Kultuuripärandi aasta 2013“ raames.

Rahvamajad soovivad olla pildil ning püüavad läbi algupära ning traditsioonide ennast kohandada vastavalt muutuvale ühiskonnale.

Viimasel paaril aastal räägitakse väga palju rahvamaja seadusest ning selle puudumisest. Tuuakse meediasse näiteid erinevatest võimalikest mustadest stsenaariumitest, kus vaid seaduse tagamisel jäävad rahvamajad püsima või et kui vald ei rahasta, siis rahvamajad suletakse jne. Töö autoril tekkis huvi mida arvavad sellest rahvamaja juhid ning tõstatas õhku kaks küsimust neile just toetudes rahvamaja seaduse loomisele.

12. Kas peate rahvamaja oma seaduse loomist vajalikuks?

Arvestades, et teema on viimasel ajal kuum ning enamus rahvamajadest kuulub ka MTÜ Eesti Rahvamajade Ühingusse, kes tegeleb jõudsalt rahvamajade oma seaduse väljatöötamise ja läbiviimisega, siis küsimusele saadud vastuste tulemus ei üllata töö autorit. Teema mida käsitlevad mitmed meediaväljaanded viimased paar aastat – küll pigem selles võtmes, et see on vajalik. Töö autoril tekkis huvi uurida rahvamaja juhtidelt, mida nemad arvavad.

27 rahvamaja esindajat vastas, et seadus on nende arust vajalik; 5 rahvamaja esindajat vastas eitavalt. Huvitav oli täheldada seda, et rahvamaja juht, kes on olnud antud ametipostil üle 40 aasta, ei leia et eraldi seaduse loomine on vajalik. Kui nii staažikas töötaja ei näe seaduse olulisust, siis tekib küsimus, kas seda ikka on siis vaja. Sellele leiab vastuse järgmisest küsimusest, mis oli esitatud rahvamaja juhtidele.

13. Miks peate/ei pea rahvamajade oma seaduse loomist vajalikuks?

Töö autor otsis siinkohal välja eelmise küsimuse puhul „ei“ vastanud rahvamajade kirjed, sest neid on kindlasti huvitavam analüüsida. Nimelt seesama rahvamaja juht, kes on tegutsenud samal ametikohal üle 40 aasta, ning vastas seaduse vajalikkusele eitavalt, kirjutab: „Rahvamaja on valla allasutus. Vald otsustab, kas lõpetab rahvamaja tegevuse x kohas või toetab.“ Mida on jällegi kahju lugeda, sest töö autor on aru saanud, et just selle „X“ koha pärast nõuavadki rahvamajad tänapäeval oma seadust, et ei oleks olukorda, kus hommikul tööle tulles on lukud vahetatud ning maja pime.

Töö autor toob välja mõned tihedamalt kirjutatud vastused, mis kindlasti on väga olulised seaduse vajalikkuse vaates:

Siis on alus millele toetuda, kui vaja

Kogu tegevuse garantii

Kui on raamatukogudel on seadus, siis on loomulik, et ka rahvamajal peab olema oma seadus, sest varsti lihtsalt riik ei tea mis koht see on

Vallajuhid ei ole tihtilugu antud valdkonnas väga kompetentsed, loodetavasti seadus aitaks rahvamajade töötajaid

Kultuur ja eelkõige rahvakultuur on omariikluse aluseks juba vastavalt Eesti Vabariigi põhiseadusele, ometi on just kultuurihoidjad ja –kandjad jäetud ilma neid toetava seaduseta.

Loodan, et see läbi oleks see töö veidi konkreetsema suunitlusega

Seadust on vaja valdkonna hoidmiseks ja kaitseks

Kultuuriasutust ei suuda ise oma üritustega end üleval pidada ja riik ning omavalitsus peaks seda ikka mingil määral toetama

Kui seadus aitaks toetada rahvamajade eksisteerimist: mitte tundes kogu aeg hirmu, et homme on uus vallavalitsus ja sellele rahvamaja ei meeldi..

Arvestades valla kultuuriasutuste arvu ning seda, kas rahvamajad on pidanud oma eluaja jooksul muutuma või mitte, tekkis töö autoril ka küsimus rahvamaja ruumilise paiknemise kohta. Nimelt just see osa, kas rahvamajad jagavad oma ruume teiste asutustega. Ajalooliselt tagasivaadetes saab öelda, et omal ajal pidi rahvamaja kõrval olema ka raamatukogu või muu allasutus, mille tegevus oli seotud rahvamaja enda tegevusega.

14. Kas rahvamaja on pidanud vahepeal kolima uutesse ruumidesse või teise asutusega kokku? Miks?

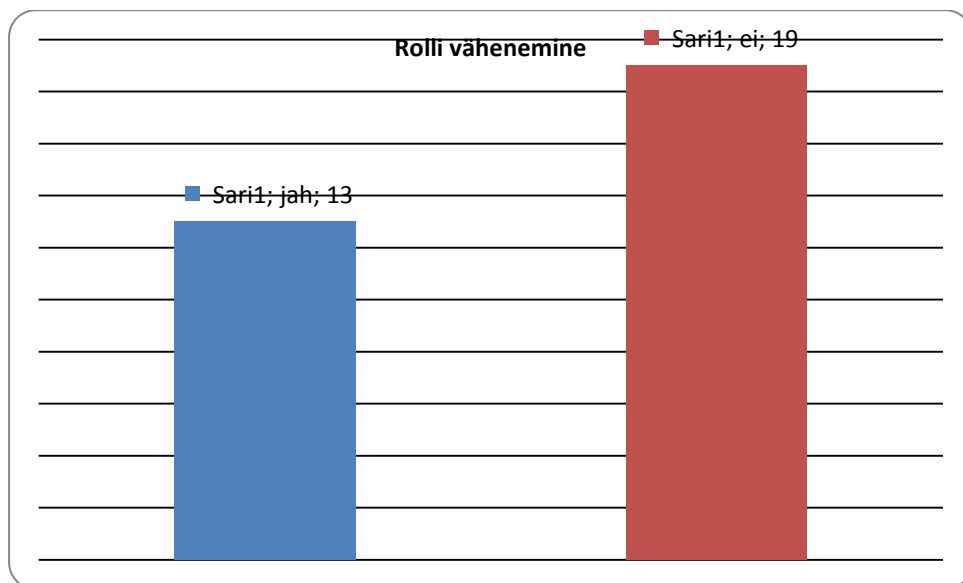
33-st rahvamaja juhust 23 vastas, et nad ei ole pidanud rahvamaja tegutsemise perioodil kolima uutesse ruumidesse ega ka teise asutusega kokku. Ülejäänute puhul on vastus olnud jaatava ning juurde on ka lisatud, kellega ühist pinda jagatakse. Näiteks tuuakse välja ühise ruumipinna olemasolu koos raamatukoguga; vallamajaga (põhjuseks:

rahvamaja pindade suurus). Lisaks ruumi jagamisele toodi välja ka muud põhjused: maja renoveeriti, selleks ajaks tuli tegevusega mujale kolida; varem puudus konkreetne maja tegutsemiseks; vana maja põles maha jne.

Selleks et mõista rahvamajade funktsiooni tänapäeva ühiskonnas läbi rahvamaja juhtide silmade, on hea teada ka nende arvamust rahvamaja rolli kohta. Kui kunagi olid rahvamajad külade ja valdade keskused, kus käis tihe kultuurielu melu ning huviringide töö, siis tänapäeval ei ole see enam samades mõõtmetes nagu siis. Ühiskonna muutusega on muutunud ja inimeste vajadused ning seeläbi ei ole rahvamajade ja nende tegevuse nõudlus enam nii suur.

15. Kas Teie arvates on rahvamajade roll tänapäeval vähenenud?

19 rahvamaja juhti vastas, et asutuse roll tänapäeval ei ole vähenenud, samas 13 juhi vastus oli jaatav ehk nende silmis ei ole rahvamajad enam nii tähtsal kohal kui omal ajal.

Siin võib kindlasti mõjutajaks olla rahvamaja paiknemine. Tõenäolisem on et linnalähedane või linnas sees paiknev rahvamaja ei ole enam nii hinnatud kui seda on kuskil maakoha keskusel asub asutus, mis ongi oma olemuselt ja tegevuselt ainuke

kohalik kultuurielu edendaja ning samas ka ainuke kättesaadav meelelahutuse koht elanikele.

16. Millised on teie arvates rahvamaja funktsioonid ja perspektiiv tänapäeval?

Antud küsimusele ei ole võimalik anda ühtset vastust, seega toob töö autor välja peamised punktid, mida rahvamajade juhid kirja panid:

Hoida traditsioone ja pakkuda vaba aja veetmise võimalust.

Paikkonna kultuurielu korraldus.

Traditsioonid ja rahvakultuur peaks säilima.

Pakkuda kohapeal inimestel võimalust osaleda ringides, pakkuda kontserte jne.

Vahendada professionaalset kultuuri, pakkuda inimestele võimalusi enese arendamiseks, oma huvidega tegelemiseks.

Hoida piirkonna kultuuri.

Maal oodatakse rahvamajalt kõike, alustades laada korraldamisest ja lõpetades pidulike tänuõhtutega.

Rahvamaja peaks olema avatud kõigile heatahtlikele huvilistele ja pakkuma vastavalt huvigruppidele erinevaid võimalusi. Olema kultuuriasutus ja kohaliku kultuuri teenuse pakkuja.

Hoida ja säilitada pärandkultuuri.

Mitmefunktsionaalne asutus (kino, teater, eakate tuba, laste ja noortetuba, rahvakool, internetipunkt.

Pakkude võimalust kohalikele elanikele, kes on maale elama jäänud, teenivad veidi üle miinimumpalga. Armastavad oma kodukohta, tahavad säilitada oma kodukoha kultuuri. On koht kus käia koos laulmas , tantsimas, treenimas keha ja vaimu. Edendada aktiivset külaelu külakoosolekud ,seminarid, õpitoad. Traditsioonilised

üritused: kodukandipäevad, Vabariigi sünnipäev, emadepäev, lasteaia kevadpidu , jaanipäev, aastavahetusepeod. Aeg muutub meie elus kuid traditsioonid jäävad .

Lisaks kõikidele kirjutanutele, andsid kaks rahvamaja väga detailse ülevaate, mis täpselt on rahvamajade funktsioon tänapäeval ning töö autor soovib neid kindlasti rõhutada:

..Rahvamajad on olnud läbi sajandite Eesti rahvakultuuri järjepidevuse kandjad hoolimata kehtivast riigikorrast. Rahvamajade roll on olla kultuuri- ja vabahariduse keskuseks ning koduks mitmesugustele isetegevuskollektiividele, seltsidele, ühingutele. Rahvamajade ülesanne on luua võimalusi isetegevuskollektiivide tööks, vahendada professionaalset kultuuri ning pakkuda kogukonnale võimalusi isetegemiseks ja enesetäiendamiseks. Lisaks pakuvad rahvamajad eraisikutele, asutustele, organisatsioonidele võimalust rahvamaja ruume rentida nii perekondlike kui asutuste ja kollektiivide sündmuste läbiviimiseks. Suures osas on rahvamajade igapäevatöö meie kultuuritraditsioonide hoidmine, teisalt ollakse avatud uuele. Võib julgelt väita, et rahvamajad on meie laulu- ja tantsupidude kodudeks. Neis tegutsevad kollektiivid täidavad väga suures osas meie suurpidude tantsumuru ja laulukaarealuse. Lisaks ollakse taimelava folkloori- ja muude festivalide (laulu- tantsu-, näitemängu ja pillikonkursid jmt nii Eestis kui välismaal) korraldamise ja/või neil osalemise võimaldamiseks. Väiksematel rahvamajadel on tänaseks kahjuks oluliselt vähenenud võimalus vastu võtta kutselisi teatreid, kuna etendused ei mahu väikestele lavadele ära. Sellest on väga kahju. Järjest enam suureneb taas isetegemine nn rohujuure tasandil, seda ka ürituste, kui vabahariduse korraldamisel. Nii oli see ka 20. sajandi alguses, mil seltside eestvõtmisel ehitati hooneid, kus tegutseda ja kus erinevad seltsid korraldasid kogukonnale üritusi ja koolitusi - see kõik on taas tagasi. Kuna rahvamajad kuuluvad täna enamasti kohalikele omavalitustele, oleneb nii hoone ülalpidamisel kui ka sisulise töö korraldamisel väga palju sellest, millised on ühe või teise rahvamaja koduvalla eelarvelised võimalused ning milline on üldse hetkel võimul oleva kohaliku volikogu suhtumine rahvamaja olemasolu vajalikkusesse.

...Tähelepanu keskmes on huvitegevus, mis tagab meie töö stabiilsuse ja samas ka uudsuse. Teisejärguline, kuid mitte vähem tähtis, on kultuurisündmuste korraldamine-

kultuurisündmusi, mis aitaksid külastajal mitte ainult saada esteetilist naudingut, vaid ka pakutut mõista, seda osata rakendada nii enda, kohaliku elu küsimuste lahendamisel või üleüldiste poliitiliste otsuste tegemisel, et muuta oma paikkonda inimsõbralikumaks. Kogemused näitavad, et kultuuriteenust ei saa allutada ainult turureeglitele. Suureks rikkuseks on igal rahval tema omakultuur. Ka see tahab arendamist, tutvustamist, teadvustamist. Kogu meie rahvusliku identiteedi aluseks olev pärimuskultuur lasebki meil jääda iseendaks. Kultuuriasutus oma tegevusega on kindlalt rahvakultuuri traditsioonide säilitamise koht. Või kuidas me muidu kaitseme globaliseerivas maailmas omakultuuri agressiivse massikultuuri eest.

Rahvamaja juhtide poolt välja toodud funktsioonid – rahvamaja kui traditsioonide hoidja, kultuurielu korraldaja, traditsioonide säilitaja – ja eesmärgid annavad väga hea ülevaate sellest, kui oluliseks juhid ise oma asutust peavad ja seda olulisust sõnastada oskavad. Töö autor järeldeb sellest et juhid teevad oma tööd südamega. Samas on täheldatav, et rahvamajade funktsioon ei ole väga palju muutunud, võrreldes rahvamaja tegevusega minevikus.

KOKKUVÕTE

Kohalikke kultuuriasutusi on nimetatud klubideks, kultuurimajadeks või rahvamajadeks – täpselt nii, nagu seda just hetkel nimetada on otsustatud – millel lasuv põhirõhk on ühise ea, soo, huviala või sarnase maailmavaatega isikute seltskonna ja kooskäimise koht. Koos käiakse, et tegelda ühiste harrastuste, meelelahutuse ja nn. aktiivse puhkamisega.

1931. aasta rahvamajade seadusest võib lugeda, et rahvamaja ülesandeks on olla kultuuri- ja haridustöö keskkohaks väljaspool kooli, ja koduks oma tegevuspiirkonna hariduslikele asutustele ja seltskondlikele organisatsioonidele.

Samasugune ülesanne on rahvamajadel ka tänapäeval. Kohaliku kultuuri arendamise kaudu saab kohalik omavalitsus täita ühte tähtsamat ülesannet – kasvatada kodukohatunnet, kaitsta ja arendada kohalikku identiteeti jne. Selleks peab kultuurikorraldus olema ääretult paindlik – silmas pidades üldist kultuuripoliitikat, lähtuma kohalikest oludest, arengueesmärkidest ja inimeste soovidest.

Rahvamaja juhtidele kehtivad sarnaselt teiste elualade esindajatele töö- ja puhkeajaseadusest tulenevad nõuded. Samas kehtib kinnitamata reegel, et rahvamaja töötajad peavad olema kättesaadavad nii töö- kui puhkepäeviti, olenemata kellaaajast. Olles probleemist teadlikud, ei tehta enamasti midagi seadustest kinnipidamiseks. Seda täheldas ka töö autor, kui vaatas rahvamaja juhtide vastamise aegu, mis paljudel puhkudel oli öösel kella 3.00 ja 5.00 vahemikul.

Samuti puudub Rahvamajade juhatajate (2006. aasta seisuga on kasutusel ametinimetused: juhataja, direktor, kultuurijuht, perenaine, kultuuritöötaja, omanik jne.) kutsestandard – antud kutsealal nõutav kompetentsuse tase, mida tunnustatakse reguleeritud, ajalooliselt või rahvusvaheliselt kujunenud nõuete alusel.

Rahvamaja on kultuuri- ja vabaharidustöö keskuseks oma regioonis (asumis, piirkonnas, maakonnas) ning koduks oma tegevuspiirkonna mitmesuguste organisatsioonidele, seltsidele, ühingutele jne. Kui suuremates linnades on kultuuri vahenduseks alternatiive, siis maapiirkondades ja väikelinnades on rahvamaja sageli ainuke kultuuri vahendaja, edendaja, arendaja, looja ja rahvakultuuri hoidja – selles tähenduses mida rahvamaja omaks peab. Samas on rahvamaja funktsioonid selgepiirilisel määratlemata, mistõttu sõltutakse eelkõige kohaliku omavalitsuse tahtest ja kompetentsist.

Kultuuriteenuse sisseostmine ja delegeerimine kolmandale- ja erasektorile ning projektipõhine rahastamine on KOV-des probleemiks. Vähese toetuse tõttu puuduvad sageli palgalised kultuuritöötajad. Sellest tekib olukord, kus KOV-l puudub kontroll ja juhtimine kultuuriteenuse üle ning katkeb järjepidevus.

Seadus peab tagama kultuuriteenuse jätkusuutlikkuse, kvaliteedi ja kaasaegsuse. Kolmas- ja erasektor on KOV-le ja rahvamajale koostööpartnerid, et tagada kõikides piirkondades ühtlane kultuuriteenuse kättesaadavus olgu see siis professionaalne- või harrastuskultuur.

Küll aga usub töö autor et olenemata rahvamaja oma seaduse loomisest ei kao antud kultuuriasutused veel pildilt, sest nii kaua, kuni on elujõulisi ja motiveeritud rahvamaja töötajaid, kes on võtnud endale hingeasjaks paikkonna kultuurielu elavdamise ja arendamise, siis ei tohiks olla ka probleeme rahvamaja püsimajäämisega.

KASUTATUD ALLIKAD

Veebilehed

Aasaru, Heikki (toim) 2012. Valgamaal nõu pidanud rahvamajade juhid soovivad riigi tuge. – Uudised.err.ee, 9.8.2012,

<http://uudised.err.ee/v/eesti/9ff2c6ab-6e1a-4f04-8809-1d858c16744a> (19. mai 2014)

Eesti Rahvamajade Ühing, <http://www.rahvamaja.ee/pages/et/uehingust/rahvamajade-seaduse-kontseptsioon.php> (19. mai 2014)

Ernits, Peeter 2013. Rahvamajad ootavad seadust. – Maaleht, 4.10.2013, <http://maaleht.delfi.ee/news/uudised/eesti/uudised/rahvamajad-ootavad-seadust.d?id=66831209> (19. mai 2014)

Koppelmaa, Külli 2007. Harjumaa muuseum korraldas konverentsi „Rahvamajad oma ajas“. – Sõnumitooja. Ida-Harjumaa Nädalaleht, 17.10.2007, <http://www.sonumitooja.ee/vanaleht/2007/St41/rahvamajad.htm> (19. mai 2014)

Nael, Merili (toim) 2010. Rahvamajade seadust lähiaastatel vastu ei võeta. – Uudised.err.ee, 3.8.2010, <http://uudised.err.ee/v/kultuur/356bdcc7-b91c-46af-adac-cb3423fc4ab7> (19. mai 2014)

Rahvakultuuri Keskus, <http://www.rahvakultuur.ee/?s=2197> (19. mai 2014)

Rahvamajade Seadus 1931 <http://www.hm.ee/Haridusseadused-1918-1940/hsscan/1931rahvamajad1938.pdf> (19. Mai 2014)

Riigi Teataja, 2013 = Kohaliku omavalitsuse korralduse seadus (lühend – KOKS). <https://www.riigiteataja.ee/akt/126032013006> (19. mai 2014)

Sepp, Arvi 2013. Kultuurist, kārades või kārata: Miks ei leia inimesed enam teed rahvamajja? – Delfi, 19.11.2013,

<http://eestielu.delfi.ee/eesti/tartumaa/rannu/arvamus/kultuurist-karades-voi-karata-miks-ei-leia-inimesed-enam-teed-rahvamajja.d?id=67119478> (19. mai 2014)

Viljak, Ingeldrin 2013. Meie kõigi majad. – Sõnumitooja. Ida-Harjumaa Nädalaleht, 6.2.2013,

http://www.sonumitooja.ee/index.php?option=com_content&view=article&id=6461:meie-koigi-majad&catid=5:arvamus&Itemid=6 (19. mai 2014)

Kirjanduslikud allikad

Aarelaid, Aili, Jansen, Ea 1982. *Rahva kultuurielu minevikus ja tänapäeval*.

Aarelaid, Aili 1990. *Rahva mälumustrid*. Tallinn: Olion

Aarelaid, Aili. 2001. *Rahvakultuuri piirid määrab dialoogisuutslikkus – Acta Universitatis Scientiarum Socialium Et Artis Educandi Tallinnensis. Tallinna Pedagoogikaülikooli toimetised. Kultuuride dialoog*. Tallinn: Tallinna Pedagoogikaülikool.

Jääger, Tiina. 2000. *Rahvakultuuri ja vabahariduse eneseotsingud. Teesid – Teaduslik konverents rahvakultuuri terminoloogiast*. Viljandi: Viljandi Kultuurikolledz

Jürgenson, Aivar 2004. *Vanast ja kaasaegsest rahvaloomingust – Rahvakultuurid kohtuvad*. Eesti Rahvuslik Folkloorinõukogu. Printon.

Kurvits, Aleksander 1935. *Rahvamaja. Käsiraamat rahvamajade asutamise, ülalpidamise, ruumide ja ümbruse korraldamise ja kaunistamise ning tegevuse juhtimise ja edendamise alal*. Tallinn: Kirjastusühingu „Kooperatiiv“

Leinjärv, Aleksander Johannes 1940. *Klubilise tegevuse õiguslikke aluseid*.

Laanemäe, Aare 2003. *Kultuurilugu*. Tallinn kirjastus: Ilo

Moor, Argo 2004. *Eesti-Soome ühisprojekt Rahvakultuurid kohtuvad – mis see on? – Rahvakultuurid kohtuvad*. Eesti Rahvuslik Folkloorinõukogu. Printon.

Rahvakultuuri Keskus 2014. *Rahvakultuuri aastaraamat 2013*. Trükikoda OÜ Vali Press

Riigi Teataja 53/1933. *Rahvamajade ehitamise määrus*.

Riikliku Rahvamaja Põhimäärus. 1949 Kinnitatud Eesti NSV Ministrite Nõukogu juures asuva Kultuurihariduslike Asutiste Komitee poolt . „Punane Täht“

Ruutsoo, Rein 1988. *Kuidas mäletada ühte ajastut?* Looming 5

Rüütel, Ingrid 1998. *Folkloorist ja folklooriliikumisest tänapäeval – Rahvakultuuri aastaraamat*. Rahvakultuuri Arendus- ja Koolituskeskus. Tallinn: OÜ Vali Press

Rüütel, Ingrid, Tiit, E.-M. 2005. *Pärimuskultuur Eestis – kellele ja miks*. I. Tartu: Ülikooli kirjastus

Talve, Ilmar 2004. *Eesti kultuurilugu : keskaja algusest Eesti iseseisvuseni*. Tartu : Ilmamaa

Uljas, Jüri 1990. *Rahvamajad Eestis 1920-1940*. Tallinn. E. Vilde nim. Tallinna Pedagoogiline Instituut

Summary: Community centers in a changing society

Community centers have a very important role in the cultural sphere. In the community centers the important role lies on the director, who has acquired specific knowledge and skills for operating the center. In addition they have the important ability to lead others to act in a group, and thereby ensure cooperation with other similar groups in other cultural institutions. Community center binds both the hobby and professional forms of culture. The most important role is on people who enjoy folk culture. People who deal with folk culture do it mostly out of their own time and will. Community center involves engaging with existing events as well as new levels of attitudes, which makes the quality of life in the countryside.

From the community centers law, written in 1931, can be read that the main purpose of the house is to be a cultural and educational work place outside the school, and to be the home for educational institutions and for social organizations in the region.

For years community centers have lost their role in society and are no longer seen important to maintain - new culture and concert houses are being built that offer daytime activities and opportunities for gatherings. If before one of the community centers task was carrying out the various activities of interest, then today different hobby clubs have moved to other studios. Such a loss can be caused by not having suitable rooms of quality (does not meet the necessary requirements to operate) as well as financial difficulties. Because of that community centers are either empty or bought by any company. It is thinkable, given the abundance of space in community centers, that a youth center could be situated inside the building as well - there's no need to build a new house for it. Over the past few years, much has been said and written in the media about problems related to community centers - shutting down the community centers, lack of law or attendance. From different media outlets can be read about situations of

community centers, their necessity and functions that have been written by community centers directors or opinion leaders.

This thesis aims to provide an overview about the role of community centers through history, and answer the question, what exactly can be seen in community centers functions today – relying on the responses of community centers leaders. The principal issues that author wants to find out: Will the community centers be maintained? Would the law for community centers ensure their survival?

Community center functions – like keeping traditions, organizing cultural events, preserving traditions – and targets, brought out by leaders of the centers from the quiz, give a very good overview how important do the leaders see the center. The author concludes from this that the leaders are doing their work with passion. However, it is apparent that the community centers functions have not changed much compared to the centers activities in the past.

If there should be a law for community centers one day, then it will ensure the culture services sustainability, quality and modernity. Third and the private sector should be the partners for local governments and community centers in order to ensure service availability in all regions of homogeneous culture.

However the author of this work believes that regardless of community centers getting or not getting their own law it will not exclude these cultural institutions, as long as there are viable and highly motivated community center workers who are committed to cultural recovery and development – then there should not be problems in the community center's survival.

Lisa 1. Küsimustik rahvamajade juhtidele

1. Tööstaaž kultuuriasutuse juhina:
2. Rahvamaja tegutsemisaasta algusaasta:
3. Kui suur on teie asutuse palgaliste töötajate arv, mis ametikohad on?

< 5 5-10 > 10
4. Mitu ringi teie asutuses töötab?

< 3 3-5 5-7 > 7
5. Mis on vallas tegutsevate kultuuriasutuste arv?

1 2-4 > 4
6. Kas see on piisav arv kultuuriasutusi ühe valla peale?
7. Kas valla kultuuriasutused teed omavahel koostööd?

Väga palju/ Piisavalt/ Väga vähe/ Pole teisi kultuuriasutusi
8. Kui palju teeb rahvamaja vallaga koostööd?

Ei tee üldse/ Piisavalt/ Väga palju/ Väga vähe
9. Kust kohast saab rahvamaja tegutsemiseks raha?

Vallalt/ Projektidelt/ Korraldatud üritustelt/ Sponsoritelt/ Muu
10. Kui oluline roll on rahvamajal rahvakultuuri säilitajana?

Ei ole oluline/ Piisavalt oluline/ Väga oluline
11. Kas ja kui palju on pidanud rahvamaja muutuma, et olla tänapäeval pildis?

12. Kas peate rahvamaja oma seaduse loomist vajalikuks?

Jah/ Ei

13. Miks peate/ei pea rahvamaja oma seaduse loomist vajalikuks?

14. Kas rahvamaja on vahepeal pidanud kolima uutesse ruumidesse või teise asutusega kokku? Miks?

15. Kas Teie arvates on rahvamajade roll tänapäeval vähenenud?

Jah/ Ei

16. Millised on teie arvates rahvamaja funktsioonid ja perspektiiv tänapäeval?

Lisa 2. Tänapäeval tegutsevad rahvamajad

Väljavõte Rahvakultuuri Keskuse kodulehelt.

	Rahvamaja nimi	Kuuluvus	Teeninduspiirkonna elanike arve	Vajab renoveerimist	asutamisaasta
1	Aakre Rahvamaja	VV	1000-5000	jah	1961-1990
2	Aegviidu Rahvamaja	VV	500-1000	jah	1900-1940
3	Ahula rahvamaja	VV	500-1000	jah	1941-1960
4	Alajõe Rahvamaja	VV	100-500	jah	enne 1900
5	Ala Rahvamaja	VV	500-1000	ei	1961-1990
6	Alavere Rahvamaja	VV			
7	Albu rahvamaja	VV	500-1000	ei	1961-1990
8	Aravu Rahvamaja	VV	500-1000	ja	enne 1900
9	Aruküla Rahvamaja	VV	1000-5000	ja	1961-1990
10	Aruvälja rahvamaja	VV	100-500	ja	1941-1960
11	Aseri Rahvamaja	VV	500-1000	ja	1961-1990
12	Haanja Rahvamaja	VV	500-1000	ja	1900-1940
13	Hageri Rahvamaja	VV	1000-5000	ei	1900-1940
14	Haimre Rahvamaja	VV	500-1000	ei	1900-1940
15	Haljala Rahvamaja	VV	1000-5000	ja	1961-1990
16	Halliste Rahvamaja	MTÜ	100-500	ei	1941-1960
17	Hummuli Rahvamaja	VV	500-1000	osaline	1991-2000
18	Iisaku rahvamaja	VV	500-1000	osaline	1900-1940
19	Imavere Rahvamaja	VV	500-1000	jah	1991-2000
20	Jõõpre rahvamaja	VV			1961-1990
21	Jõelähtme Rahvamaja	VV			
22	Juuru Rahvamaja	VV	500-1000	ja	1941-1960
23	Kaarepere Rahvamaja	VV	500-1000	ei	1900-1940
24	Kaarli Rahvamaja	VV	100-500	osaline	1961-1990
25	Kabala Rahvamaja	VV	100-500	ja	1941-1960
26	Kadrina Rahvamaja	VV	1000-5000	osaline	1900-1940
27	Kaisma Rahvamaja	VV	100-500	osaline	1900-1940
28	Kaiu Rahvamaja	VV	100-500	ei	1900-1940
29	Kõmsi Rahvamaja	VV	500-1000	jah	1961-1990
30	Karepa Rahvamaja	mtü	100-500	ei	peale 2000
31	Kärla Rahvamaja	VV	1000-5000	ja	1900-1940
32	Kärstna Rahvamaja (Kärstna Vaba aja Keskus)	VV	100-500	ja	1900-1940

33	Käru Rahvamaja	VV			
34	Kasepää rahvamaja	VV			peale 2000
35	Käsmu rahvamaja	VV	100-500	jah	1900-1940
36	Kernu Valla Rahvamaja	VV	100-500	osaline	1961-1990
37	Kihelkonna Rahvamaja	VV	500-1000	ei	peale 2000
38	Kihnu Rahvamaja	VV	100-500	osaline	peale 2000
39	Kiikla Rahvamaja	VV	alla 100	ei	1961-1990
40	Kiili Rahvamaja	VV	1000-5000	osaline	1961-1990
41	Kiisa Rahvamaja	VV	500-1000	jah	enne 1900
42	Kiltsi Rahvamaja	VV	100-500	jah	1900-1940
43	Kiviõli Rahvamaja	VV	1000-5000	osaline	1900-1940
44	Kivi-Vigala Rahvamaja	VV	1000-5000	ei	1961-1990
45	Kohtla-Nõmme Rahvamaja	VV	100-500	jah	1941-1960
46	Kolgaküla Rahvamaja	MTÜ			peale 2000
47	Konguta Rahvamaja	VV	1000-5000	jah	1900-1940
48	Koorküla Rahvamaja	VV	alla 100	osaline	1941-1960
49	Kuimetsa Rahvamaja	VV	100-500	ei	peale 2000
50	Kuusalu Rahvamaja	VV	1000-5000	osaline	1900-1940
51	Lüganuse Rahvamaja	VV	1000-5000	osaline	1900-1940
52	Laekvere Rahva Maja	VV	1000-5000	jah	1991-2000
53	Laimjala Rahvamaja	VV	500-1000	osaline	1900-1940
54	Lasva Rahvamaja	VV	500-1000	jah	1961-1990
55	Lavassaare rahvamaja	VV	500-1000	osaline	1961-1990
56	Leesi Rahvamaja	VV			peale 2000
57	Leevi Rahvamaja	VV	100-500	osaline	enne 1900
58	Lelle Rahvamaja	VV	500-1000	jah	1961-1990
59	Lindi rahvamaja	VV	100-500	ei	peale 2000
60	Maarja Rahvamaja	kogudus	500-1000	osaline	1900-1940
61	Mäetaguse Rahvamaja	VV	500-1000	osaline	1961-1990
62	Maidla Rahvamaja	VV	500-1000	ei	peale 2000
63	Mõniste Rahvamaja	VV	100-500	ei	1900-1940
64	Märjamaa Rahvamaja	VV	1000-5000	ei	1961-1990
65	Misso Rahvamaja	VV	100-500	jah	1961-1990
66	Mittetulundusühing Läsna Rahvamaja	MTÜ	100-500	jah	1900-1940
67	MTÜ Kolga-Jaani Villem Reimani nimeline Rahvamaja	eraisik	500-1000	osaline	1900-1940
68	Mustjala Rahvamaja	VV	500-1000	ja	1900-1940
69	Mustla Rahvamaja	VV	500-1000	osaline	1961-1990
70	Neeme Rahvamaja	VV	alla 100	ei	1900-1940
71	Olgina rahvamaja	VV	500-1000	ei	1961-1990

72	Paadrema rahvamaja	VV	100-500	jah	1900-1940
73	Paala Rahvamaja	VV	100-500	osaline	1900-1940
74	Padise Rahvamaja	VV	1000-5000	jah	1961-1990
75	Paistu Rahvamaja	VV	500-1000	ei	1900-1940
76	Pajusi Rahvamaja	VV	100-500	ei	enne 1900
77	Palamuse Rahvamaja	kogudus	500-1000	ei	enne 1900
78	Parksepa Rahvamaja	VV	500-1000	ei	1961-1990
79	Pärnjõe rahvamaja	VV	500-1000	jah	1991-2000
80	Pärnu-Jaagupi rahvamaja	VV	1000-5000	ei	1900-1940
81	Peetri Rahvamaja	VV	500-1000	osaline	1991-2000
82	Pelgulinna Rahvamaja	VV			1941-1960
83	Piiri Rahvamaja	VV	1000-5000	jah	enne 1900
84	Pilistvere Rahvamaja	VV	500-1000	jah	1900-1940
85	Porkuni Rahvamaja	äriühing	1000-5000	osaline	1961-1990
86	Prangli Rahvamaja	VV	100-500	jah	1941-1990
87	Puiga Rahvamaja	VV	500-1000	ei	1961-1990
88	Puka Rahvamaja	VV	1000-5000	ei	1900-1940
89	Raasiku Rahvamaja	VV	alla 100	jah	1961-1990
90	Rõngu Rahvamaja	VV	1000-5000	osaline	enne 1900
91	Ranna Rahvamaja	VV	100-500	jah	1900-1940
92	Rannu Rahvamaja	VV	1000-5000	osaline	1991-2000
93	Räpina Rahvamaja	VV	1000-5000	jah	1961-1990
94	Rõuge Rahvamaja	VV	500-1000	jah	1900-1940
95	Roela Rahva Maja	VV	500-1000	osaline	1961-1990
96	Roosna-Alliku Rahvamaja	VV	500-1000	osaline	1961-1990
97	Ruhnu Rahvamaja	VV	alla 100	ei	peale 2000
98	Ruusmäe Rahvamaja	VV	100-500	ei	1961-1990
99	Saarepeedi rahvamaja	VV	500-1000	osaline	1961-1990
100	Saare rahvamaja	äriühing			
101	Sadala Rahvamaja	VV	100-500	jah	1900-1940
102	Saka Rahvamaja	VV	500-1000	ei	1900-1940
103	Salme Rahvamaja	VV	1000-5000	osaline	1961-1990
104	Simuna Rahvamaja	VV	500-1000	jah	1961-1990
105	Sinimäe rahvamaja	VV	100-500	jah	1941-1960
106	Sonda Rahvamaja	VV	100-500	jah	1941-1960
107	Sooru Rahvamaja	VV			1941-1960
108	Suislepa Rahvamaja	VV	100-500	jah	1900-1940
109	Surju rahvamaja	VV	500-1000	ei	1961-1990
110	Suurejõe rahvamaja	VV	100-500	jah	1900-1940
111	Tabivere Rahvamaja	VV	1000-5000	ei	peale 2000

112	Tõhela rahvamaja	VV	100-500	ei	enne 1900
113	Tammiku Rahvamaja	VV	100-500	osaline	1961-1990
114	Tänassilma Rahvamaja	VV			1900-1940
115	Taritu Rahvamaja	VV	100-500	osaline	1900-1940
116	Tõstamaa Rahvamaja	VV	500-1000	ei	1961-1990
117	Toila Rahvamaja	VV	500-1000	jah	1900-1940
118	Torma Rahvamaja	VV	500-1000	osaline	1900-1940
119	Tornimäe Rahvamaja	VV	500-1000	jah	1961-1990
120	Treimani rahvamaja	VV	500-1000	osaline	1961-1990
121	Tsirculiina Rahvamaja	VV			1961-1990
122	Tsooru Rahvamaja	VV	500-1000	osaline	1941-1960
123	Tudu Rahvamaja	VV	100-500	ei	1961-1990
124	Uue-Antsla Rahvamaja	VV			1941-1960
125	Uue-Kariste Rahvamaja	VV	100-500	osaline	1900-1940
126	Väätša Rahvamaja	äriühing	500-1000	jah	1961-1990
127	Vaiatu rahvamaja	VV	100-500	osaline	1961-1990
128	Võidula rahvamaja	VV	100-500	jah	enne 1900
129	Valgu Rahvamaja	VV	500-1000	jah	1961-1990
130	Valjala Rahvamaja	VV	500-1000	ei	1941-1960
131	Vana-Vigala rahvamaja	VV			1961-1990
132	Varbla Rahvamaja	VV	500-1000	osaline	1961-1990
133	Varbola Rahvamaja	VV	100-500	osaline	1900-1940
134	Vastemõisa Rahvamaja	VV	500-1000	jah	1991-2000
135	Vastseliina Rahvamaja	VV	500-1000	osaline	1941-1960
136	Vatla Rahvamaja	VV	100-500	osaline	enne 1900
137	Vihaseo Rahvamaja	VV	100-500	osaline	1900-1940
138	Vihula rahvamaja	MTÜ	100-500	ei	1961-1990
139	Viiratsi Rahvamaja	VV			1961-1990
140	Viisu Rahvamaja	VV	500-1000	ei	1941-1990
141	Viru-Nigula Rahvamaja	VV	1000-5000	osaline	enne 1900
142	Voose Rahvamaja	VV	alla 100	osaline	1900-1940

VV – vallavalitsus

MTÜ – mittetulundusühing

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Mailis Štrik,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Rahvamajad muutuvad ühiskonnas“, mille juhendaja on Tiiu Jaago,
 - 1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
 - 1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, **19.05.2014**